

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Bakalářská práce

Miroslava Čermáková

Spolek Minerva a Eliška Krásnohorská

Minerva Association and Eliška Krásnohorská

Praha 2020

Vedoucí práce: PhDr. Milada Sekyrková, CSc.

Za odbornou pomoc a podnětné připomínky při zpracování předkládané práce chci na tomto místě poděkovat vedoucí práce paní PhDr. Miladě Sekyrkové, CSc.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Miroslava Čermáková

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá okolnostmi vzniku Spolku pro ženské studium Minerva, který byl založen roku 1890 Eliškou Krásnohorskou, za účelem zřízení prvního českého dívčího gymnázia Minerva. Autorka se v práci věnuje vývoji a činnosti spolku. Zaměřuje se na osobu Elišky Krásnohorské, významné osobnosti literárního, kulturního a společenského života. Práce sleduje vztah Elišky Krásnohorské a spolku Minerva od samotné iniciativy k jeho založení. Autorka v práci reflektuje důležité momenty, které založení předcházely. Sleduje především proces vývoje dívčího vzdělávání a nastiňuje historický vývoj ženské emancipace v českých zemích 19. století. Práce vychází především z dochovaných pramenů soukromé i úřední povahy a je doplněna o sekundární literaturu. Autorka vycházela také ze soukromé korespondence Elišky Krásnohorské, která je uložena v literárním archivu Památníku národního písemnictví.

Klíčová slova

Spolek, Minerva, Eliška Krásnohorská, Ženské listy, 19. století

Abstract

The bachelor's thesis deals with the circumstances of the establishment of the Association for Women's studies Minerva, which was founded in year 1890 by Eliska Krasnohorska, in order to establish the first Czech grammar school for girls – Minerva. The author was working with the results of research and activities of the association. It focuses on the person of Eliska Krasnohorska, a personal figure in literary, cultural and social life. Author worked with the view of Eliska Krasnohorska and the Minerva association from the point of view of the initiative to establishment. The author reflected in the important moments that preceded the establishment. It monitored the possible processes of the development of girl's education and outlines the historical development of women's emancipation in the Czech lands of the 19th century. Work performed from preserved sources of private and cleaning and supplementary with secondary literature. The author was based on the private correspondents of Eliska Krasnohorska, which are stored in the National Literature Memorial.

Keywords

Association, Minerva, Eliska Krasnohorska, Zenské listy magazine, 19. Century

Obsah

ÚVOD	7
1. STRUČNÝ NÁHLED DO POSTAVENÍ ŽEN V PRŮBĚHU DĚJIN	10
1.1 SPOLKOVÉ AKTIVITY ŽEN V 19. STOLETÍ	16
1. 1. 1 <i>Spolek sv. Ludmily</i>	19
1. 1. 2 <i>Americký klub dam</i>	21
1. 1. 3 <i>Ženský výrobní spolek český</i>	23
1.2 VZDĚLÁVÁNÍ DÍVEK A ŽEN – NÁHLED DO HISTORIE	27
1. 2. 1 <i>Ženská průmyslová škola</i>	33
1. 2. 2 <i>Městská vyšší dívčí škola v Praze</i>	34
1. 2. 3 <i>Obchodnicko-průmyslová škola Ženského Výrobního spolku českého</i>	36
2. ELIŠKA KRÁSNOHORSKÁ	38
2.1 ŽIVOT.....	38
2.2 EMANCIPAČNÍ ÚSILÍ.....	41
2. 2. 1 <i>Ženské listy</i>	44
3. MINERVA, SPOLEK PRO ŽENSKÉ STUDIUM	48
3.1 PLÁN ZŘÍZENÍ	49
3. 1. 1 <i>Provolání „Vzdělanstvu českému“</i>	51
3.2 ZALOŽENÍ SPOLKU	56
3. 2. 1 <i>Stanovy spolku</i>	60
3.3 FRANTIŠEK XAVER PRUSÍK A PAVLA MATERNOVÁ	65
ZÁVĚR	73
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	74
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	77
SEZNAM PŘÍLOH	78
PŘÍLOHY	79

Úvod

Cílem bakalářské práce bylo popsat okolnosti vzniku Spolku pro ženské studium Minerva. Tento spolek byl zřízen roku 1890 Eliškou Krásnohorskou. Účelem vzniku spolku bylo zřízení prvního českého dívčího gymnázia Minerva. Eliška Krásnohorská tomuto cíli věnovala veškeré své úsilí a celý život bojovala za ženskou emancipaci. V práci bylo nezbytné nastínit historický vývoj emancipačního hnutí a ženské otázky v českých zemích 19. století. V českém prostředí probíhal proces emancipace za spolupráce mužů, které ženy v duchu českého vlastenectví podporovali v jejich aktivitách. Emancipace byla procesem úsilí o získání hospodářské nezávislosti dívek a žen, která se ve druhé polovině 19. století stala nutností. Došlo k proměně tradiční ženské role a žena vstoupila do veřejného života. Autorka sleduje rozvíjející se dívčí vzdělávání a popisuje vznik zásadních spolků.

Autorka práci rozčlenila na tři hlavní kapitoly. První kapitola, která je nazvaná „*Stručný náhled do postavení žen v průběhu dějin*“ přibližuje zásadní momenty v dějinách ženského světa. V první podkapitole „*Spolkové aktivity žen v 19. století*“ autorka popisuje vznik nejvýznamnějších ženských spolků, které se podílely na vývoji ženské otázky. Větší pozornost je věnována třem vybraným spolkům – „*Spolek sv. Ludmily*“, „*Americký klub dam*“ a „*Ženský výrobní spolek český*“. Ve druhé podkapitole s názvem „*Vzdělávání dívek a žen* – *náhled do historie*“ se autorka snažila zachytit významné mezníky školského vývoje v českých zemích

a především se zaměřila na přístup dívek a žen ke vzdělání. Blíže vymežila fungování tří institucí – „*Ženská průmyslová škola*“, „*Městská vyšší dívčí škola v Praze*“ a „*Obchodnicko-průmyslová škola Ženského Výrobního spolku české*“, které vznikly z činnosti výše zmíněných spolků. Druhá kapitola „*Eliška Krásnohorská*“ je věnována této významné osobnosti literárního, kulturního a společenského života. V první podkapitole „*Život*“ autorka přiblížila sled životních událostí Elišky Krásnohorské. Druhá podkapitola „*Emancipační úsilí*“ se zabývá jejím úsilím o dívčí vzdělání a ekonomickou samostatnost žen. V části „*Ženské listy*“ autorka stručně popsala periodikum a Eliščinu působení v redakci časopisu. Třetí kapitola „*Minerva, spolek pro ženské studium*“ pojednává o okolnostech vedoucích ve vzniku prvního dívčího gymnázia u nás. Podkapitola „*Plán zřízení*“ hovoří o původních idejích

Krásnohorské

a sleduje kroky, které musely být učiněny, aby mohl samotný spolek vůbec vzniknout. Název další podkapitola „Založení spolku“ hovoří sám za sebe. Autorka okrajově věnovala pozornost také spolupracovníkům Elišky Krásnohorské, podkapitola „*František Xaver Prusík a Pavla Maternová*“ na příkladu korespondence odhaluje jejich blízký vztah s Krásnohorskou.

Při základní rešerši autorka čerpala z publikací Bahenská, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Neudorflová, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*, Lenderová, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století* a Sekyrková, Milada, ed. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii*. Tyto publikace vyčerpávajícím způsobem mapují problematiku ženské emancipace a vycházejí z dobových materiálu, na které odkazují. Při dalším zpracování autorka vycházela z archivních pramenů dostupných v příslušných archivech. Autorka čerpala z „*Kroniky gymnázia Krásnohorská z let 1947-1952*“ dostupné v Archivu hl. m. Prahy ve fondu „Dívčí gymnasium „Krásnohorská“ Praha II. – Nové Město, Vodičkova ul. 22, 1890-1953“ pod inventárním číslem 395. Dále autorka čerpala ze soukromé korespondence Elišky Krásnohorské, která je dostupná v literárním archivu Památníku národního písemnictví. Autorka také využila dostupných internetových zdrojů. Autorka v textu odkazuje na příslušné zdroje.

Gymnázium Minerva bylo výsledkem dlouholeté snahy Elišky Krásnohorské za zřízení instituce, která dívkám umožnila vstup do univerzitního prostředí. Tím byl završen dlouholetý vývoj dívčího a ženského vzdělávání v českých zemích 19. století.

Na začátku práce autorka pomocí progresivní metody nejprve stručně popsala postavení ženy v průběhu dějin. Žena byla vždy vnímána především jako matka, manželka a hospodyně. Tato tradiční úloha se začala postupem času výrazněji měnit. Velmi k tomu přispěla modernizace, která odvedla ženy z domácností a zcela tak změnila chod rodiny.

Autorka

se v práci zaměřila především na měšťanské prostředí v průběhu 19. století. V českých zemích probíhalo národní obrození, které velmi přispělo k posunu v ženské emancipaci. Ženy se v duchu českého vlastenectví začaly objevovat po boku mužů ve veřejné sféře. Dále se autorka zaměřila na spolkové aktivity žen od jejich počátků v českých salonech, až po vznik

spolků, které vedly k zakládání dívčích škol. Nastínila dobové poměry a přiblížila činnost nejvýznamnějších spolků. Ve společnosti byly nejlépe přijímány spolky zaměřené na charitativní činnost. Významné byly i spolky, jejichž úsilí směřovalo ke vzdělávání. Autorka v práci přiblížila vývoj českého školství a zaměřila se na dívčí vzdělávání. V polovině

19. století došlo ke změnám a domácí výchova matek již nebyla dostačující. Vznikly první dívčí školy, které byly zaměřené na vzdělávání v tradiční ženské roli. Takovou školou byla například věhlasná Vyšší dívčí škola. To se ukázalo jako nedostačující. Společnost čelila problému neprovdaných žen, které bylo potřeba vzdělat tak, aby se mohly osamostatnit. Tím vznikly první školy zaměřené na výchovu k odborné kvalifikaci.

V další části práce se autorka věnovala osobnosti Elišky Krásnohorské. Stručně popsala její život a nastínila literární činnost. Autorka se zaměřila především na její emancipační snahy a názory na ženskou otázku. Dále pomocí biografické metody popsala její činnost ve vedení Ženského Výrobního spolku českého a v redakci Ženských listů.

V další části se autorka zaměřila pomocí přímé a nepřímé metody na aktivity vedoucí k založení Spolku Minerva. Autorka přiblížila proces prosazení myšlenky dívčího gymnázia a popsala neúnavnou snahu Elišky Krásnohorské za vznik instituce, která by dívky připravila na metu nejvyšší, tedy k vysokoškolskému studiu. Autorka induktivní a deduktivní metodou zpracovala dostupné rukopisné poznámky Elišky Krásnohorské týkající se spolku Minerva a stejně přistoupila ke zpracování části korespondence.

1. Stručný náhled do postavení žen v průběhu dějin

Postavení ženy se v průběhu dějin měnilo a vyvíjelo velmi pomalu. Společnost vnímala jako hlavní úkol žen rození dětí a péči o rodinu a manžela. I když se úkoly žen lišily dle jejich sociálního postavení, vždy musely své jednání podřizovat mužům. Žena nebyla chápána jako samostatná bytost, ale jako jeden z atributů muže.

Žena měla v každé etapě svého života již předem rozvržené úkoly. Od dětství byla vychovávána spíše pro praktický život. Nebyl tolik kladen důraz na vzdělání, ale to se s příchodem renesance měnilo jen v nejvyšších kruzích. Dívky se učily základy katechismu a také číst, psát, počítat. Dívky ze šlechtického prostředí měly také příležitost rozšířit své vzdělání a naučit se více cizích jazyků. Dívky v městském prostředí se často pohybovaly v živnostech svých otců, a později manželů nebo se částečně naučily jejich řemeslu.¹

Hlavní rolí v životě ženy byla role manželky. Humanista Jan Kocián napsal v 16. století dílo, které bylo považováno za učebnici pro manželky. *Abeceda pobožné manželky a rozšafné hospodyně* obsahovala různá doporučení. Ctnostná žena podle Kocínova výkladu měla být věrná a poslušná manželka, pobožná dcera pravé církve a pečlivá hospodyně, která se stará o rodinné jmění tak, aby neubývalo, ale přibývalo. Žena se o sebe měla starat, vzhled ženy neměl být zanedbaný, ale neměla být příliš parádivá. Pokud totiž žena věnovala více času péči o svůj vzhled, tak zanedbávala děti, domácnost a manžela.

Dívka často neměla možnost vdát se z lásky, ale spíše tak, aby to bylo výhodné pro rodinu. Jak v městském prostředí, tak ve šlechtickém prostředí hrály sňatky důležitou strategickou úlohu. Bylo potřeba vybrat dobrého, bohatého manžela. Městské dívky se často vdávaly za muže, kteří vykonávaly stejné řemeslo jako jejich otcové, tím vznikla společná,

¹ JANÁČEK, Josef, JAVORSKÝ, Jirí, ed. *Ženy české renesance*. 3. vyd., v Bráně 1. vyd. Praha: Brána, 1996.

významnější živnost. Dívce vybírala manžela rodina, aniž by dívka mohla vyjádřit svůj názor na budoucího ženicha. Nebral se ohled ani na věk, mladičké dívky se často vdávaly za velmi staré muže.

Do manželství si dle práva žena přinášela věno, na kterém se předem obě strany domluvily. Dívka sňatkem dostala věno a zároveň ztratila právo na podíl z majetku své rodiny. Účelem věna bylo přispět budoucímu manželovi na potřeby nové ženy. Sňatkem se věno stalo vlastnictvím manžela. Pokud manžel zemřel, měla žena nárok na jeho dědictví pouze v případě, že ji něco odkázal. Jinak žena získala pouze vdovské věno, které se odvíjelo podle výše věna, se kterým vstoupila do manželství.²

Výdělečně činné ženy nebyly v měšťanském prostředí žádnou výjimkou. Často byly činné v živnostech například pokud ovdověly, přebíraly podniky po svých mužích. Tento trend platil ve společnosti napříč stoletími.³ V 16. století pokročila jejich emancipace, najednou jim byla vymezena povolání, o které muži příliš nestáli. Prodávaly drobné plátno, obchodovaly na tržističích a v kotcích s kořením a jinými potřebami do kuchyně, šily a prodávaly punčochy, rukávce, oděvní součástky a tkaly. Povolání pro ženy se nehodila do patriarchálního schématu.⁴

Ve většině případů se v živnostech uplatňovaly vdané ženy, jejichž manželé měli své vlastní povolání. Výdělečná činnost ženy zatím znamenala pouze jakýsi přivýdělek. Příliš se neřešilo, o jakou živnost šlo. Některé ženy dokázaly zvládnout i všestranně náročná zaměstnání, která činila potíže i mužům. Nejnapadněji se ženy uplatnily v obchodě. Věděly si rady s obyčejným překupnictvím, ale i se specializovanými obchodními podniky, kterými byly například lékárny, obchody s kořením, s vlnou, sukнем a šmukýřským zbožím. Vysedávaly celé dny v krámech, jezdily po jarmarcích, vedly obchodní knihy a pouštěly se do složitých jednání. Městské prostředí překvapivě přijímalo hospodářské aktivity žen. S tím se také zvyšovala autorita a svoboda žen. Ženy se mohly věnovat podnikání, měly více prostoru ve vlastním rozhodování. Společnost se zbavovala předsudků, ale přesto to nebyly revoluční změny. Jejich působnost zůstávala značně omezena především na zámožné kruhy. Ale přesto

² LENDEROVÁ, Milena, Božena KOPIČKOVÁ, Jana BUREŠOVÁ a Eduard MAUR, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, (2009). s. 46.

³ LENDEROVÁ, Milena, Božena KOPIČKOVÁ, Jana BUREŠOVÁ a Eduard MAUR, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, (2009). s. 147.

⁴ ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. s. 190-194.

a honba za ziskem dále pronikala i do ženského světa.

Od konce 17. století se rozvíjelo osvícenství, které kladlo důraz na vzdělání. *„Osvícenství bylo výrazem intelektuální, mravní a ekonomické emancipace nových společenských vrstev a zdůrazňovalo přirozenou rovnoprávnost lidí oproti stavovským privilegiím a svobodu vůči despotismu. S touto myšlenkovou orientací již koncem 18. století ojedinele souvisel názor, že žena a muž jsou rovnocenné bytosti, což byl první krok k tomu, aby se rozvinulo usilování o jejich rovnoprávnost.“*⁵ Byla tak připravena půda pro vznik emancipačního vědomí.

V 19. století se ženské hnutí stalo novým fenoménem. *„Ženské hnutí bývá také označováno jako emancipace žen, což byl především proces zrovnoprávnění žen s muži ve společnosti i v rodině v kontextu obecného rozvoje demokracie a emancipace nerovnoprávných národů.“*⁶ Ženský svět procházel v době modernizace obrovskými změnami. Měnila se struktura rodiny, vzájemný vztah manželů, vztah k dětem, měnila se také móda, ale dle mého názoru proběhl největší posun ve vzdělání žen a jejich odborné kvalifikace. Modernizace měla velký dopad na rodinu a její členy. Největší konflikt mezi moderním světem a tradicí provázal středostavovské, měšťanské rodiny.

V českých zemích se k roli matky a hospodyně přidala ještě důležitá úloha vlastenky. Ženy se začaly zajímat o veřejné dění, zapojily se do vlasteneckých aktivit, zakládaly spolky a časopisy, věnovaly se filantropii a navštěvovaly přednášky, vzdělávací kurzy či salony.⁷ Vlastenecké aktivity byly na prvním místě a ženy tak začaly úzce spolupracovat s muži. Jejich emancipace se tedy nesla v duchu národnostního boje. Ženská emancipace, někdy označována mylně označována jako feminismus v českých poměrech neznamenal snahu žen vyrovnat se mužům, ale naopak muži se v prvním období stali podporovateli jejich aktivit. Vzájemný vztah fungoval na principu respektu a spolupráce. *„Český feminismus neohrožoval muže a nechtěl se nad ně vyvyšovat. (...) Podle nich žena se svým duševním, mravním a*

⁵ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha: Libri, 2005. s. 9.

⁶ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha: Libri, 2005. s. 11-12.

⁷ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělávání a spolky v Praze v 19. století*. Libri. Praha, 2005. s. 7.

intelektuálním potenciálem byla rovnocennou bytostí s mužem.“⁸ Tento fenomén je specifický pro české prostředí. České ženské hnutí vždy zdůrazňovalo své vlastenecké úkoly. „V zemích západní Evropy (ve Francii, Velké Británii) se od počátku jednalo o vlastní proces boje za rovnoprávnost žen.“⁹

Výchova měšťanských dívek se odehrávala v jejich domácnosti. Dívky se učily od svých matek či sester. U zámožnějších rodin do rodiny docházel učitel, který dívky naučil základům gramatiky, literatury, ale především se dívky vzdělávaly ve hře na piano, francouzštině a ručních pracích. Neupadalo ani náboženství. V tomto období bylo také zvykem vzdělání v soukromém vzdělávacím ústavu či penzionátu.¹⁰ S rozšířením aktivit žen ve veřejném dění začala společnost pomalu akceptovat i vyšší vzdělávání dívek a žen. Mělo to hned několik důvodů. Jedním z nich bylo to, že ne všem dívkám se podařilo se provdat. Na prvním místě budoucnosti dívek byl stále sňatek, ale začalo se již myslet na „zadní vrátka“. V případě, že se žena nevdá, nechtěla vstoupit do kláštera, ale chtěla se stát soběstačnou.¹¹ Potřebovala školu a praxi, aby mohla získat zaměstnání a uživit se. K tomu také výrazně přispěl demografický vývoj. Od poloviny 19. století v Evropě značně přibývalo žen a ubývalo mužů. Tato skutečnost začala být výrazně patrná po roce 1966. Válka zvýšila nejen počty vdov, ale také osiřelých dcer, které se bez věna nemohly vdát a zůstávaly tak na obtíž svým příbuzným. Kromě vedení domácnosti totiž nic neuměly.¹² „*Přesto představa ekonomicky aktivní ženy, pocházející ze středních vrstev byla dlouho nepřijatelná.*“¹³ Nyní byla společnost nucena přijmout myšlenku, že neprovdané dívky musí dostat pracovní příležitosti, aby se uživily. Znamenalo to potřebu odborného dívčího vzdělávání. „*Muži byli ochotni tolerovat tradiční ženská povolání – hospodyně, společnice, vychovatelka nebo ekonomické aktivity dolních vrstev společnosti – námezdní dělnice. Nad jejich síly však bylo představit si, že by ženy měly přístup do zaměstnání tradičně vykonávaných muži. Obávali se také konkurence a skutečnosti, že ženy ochotně pracovaly za nižší mzdy, a tím strhávaly dolů i*

⁸ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha: Libri, 2005. s. 12.

⁹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělávání a spolky v Praze v 19. století*. Libri. Praha, 2005. s. 10.

¹⁰ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 49-55.

¹¹ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 74.

¹² LENDEROVÁ, Milena, Božena KOPIČKOVÁ, Jana BUREŠOVÁ a Eduard MAUR, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, (2009). Česká historie. s. 422.

¹³ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 75.

platy mužů.¹⁴ Společnost se dlouho snažila o potlačení ženské kvalifikované práce, mužům se měl zvednout plat, a ženy by tak nemusely pracovat. To ovšem neřešilo postavení neprovdaných žen.

Brzy se ale otázka ženské práce netýkala pouze svobodných žen, ale nové společenské a ekonomické podmínky druhé poloviny 19. století přivedly k hledání obživy i ženy vdané. Vstup žen do práce si často vyžádaly chybějící rodinné finance. Zde nemůžeme hovořit o emancipaci jako o úsilí a boje za své touhy. Vdané ženy k práci přivedla finanční tíseň. Práce v domácnosti ženě stále zůstala, akorát musela ještě stihnout vydělávat.

Ženy zpočátku velmi často pracovaly doma. Domácká práce byla výhodná, pro zaměstnavatele, protože práci vykonávala na vlastní náklady a propláceno jí to bylo až zpětně, a pro ženu, protože nemohla odejít od dětí. Je otázkou, co bylo horší, jestli docházet několik kilometrů a tvrdě pracovat v továrně, nebo pracovat doma, bez přestávek, pracovní doby, téměř celý den a noc.¹⁵

Součástí společnosti 19. století byla žena v roli služebné. Služba v domácnosti byla specifickým druhem námezdní práce, ale tolerovaná, protože se týkala práce v domácnosti. Práci služebných se domácí práce stala prací za plat. Mít služebnou bylo často otázkou prestiže měšťanské rodiny. Vznik nových typů domácností dal ženám šanci na zaměstnání. Dívky z venkova se snaží získat práci u měšťanských rodin, aby získaly zkušenosti a vyhnuly se fyzicky náročné práci v zemědělství, alespoň po určitou dobu. Ve druhé polovině 19. století je služebná druhé nejčastější vykonávané povolání ekonomicky činnými ženami. Služebné často střídaly své zaměstnavatele, běžně měnily svá místa po půl roce. Pracovní vztah byl určován čeledními řády, které trvaly na feudálním pojetí vztahu i přes rozvoj občanské společnosti. Služba jako pracovní poměr byla definována čelední smlouvou. Služebná měla čelední knížku, kterou při příchodu k paní odevzdala a celou dobu služby byla pod ochranou pána domu. Zaměstnavatel musel dohlížet na spořádaný život svých svěřenkyň, fyzické tresty nebyly výjimkou. Plat měla služebná částečně v naturáliích. V rodině také bydlela. Právní ochrana a sociální zabezpečení služebných bylo minimální. Tato práce byla fyzicky náročná,

¹⁴ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha: Libri, 2005. s. 28.

¹⁵ LENDEROVÁ, Milena, Božena KOPIČKOVÁ, Jana BUREŠOVÁ a Eduard MAUR, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, (2009). s. 404-406.

žádná pracovní doba, špatné zacházení ze strany paní apod. Ve společnosti byla tato práce považována za podřadnou, ale akceptovatelnou, protože byla vhodnější pro ženu.¹⁶

Další možnosti výdělečné činnosti přinesla industrializace. Díky industrializaci byla změněna funkce domácnosti i rodiny. Poprvé byla oddělena ekonomická aktivita žen od práce v domácnosti. Práce v továrně odvedla ženu od tradičních věcí do textilních a přádelnických továren. Masivní nástup žen do továren začal nejprve na přelomu 18. a 19. století ve Velké Británii, ve 40. letech 19. století v Rakousku-Uhersku a v Německu.¹⁷ Práce v továrnách byla velmi špatně společensky vnímaná. Ženám se říkalo *fabrikantky*. V továrnách pracovali nejčastěji neprovdané, mladé ženy do dvaceti let, ale počet vdaných starších žen s potřebou zabezpečit rodinu stále stoupal. Ženy tak do práce chodily brzy po narození dítěte. Tato práce byla velmi fyzicky náročná.

Důstojnější prací pro ženy bylo povolání v kvalifikované profesi. K té bylo potřeba vhodné vzdělání. Kvalifikované ženské práci předcházela nějaká škola nebo kurz. Vznikaly první odborné školy pro dívky, kde se dívky kvalifikovaly na poštovní, telegrafní úřednice, ošetrovatelky nebo vychovatelky.¹⁸ Tradiční ženské povolání byla blízká roli matky a ženy. Nová povolání vznikala v úřadech a obchodech.

Se vstupem žen do poslucháren vysokých škol se ženy začínají ucházet také o intelektuální povolání. V roce 1897 umožnila Filozofická fakulta přístup žen do poslucháren¹⁹, ale ty se o toto vzdělání zajímaly již dříve. Velmi důležitou událostí bylo bezesporu umožnění studia žen ve zdravotnictví. Již to nebyly pouze zdravotnice nebo porodní báby, které absolvovaly kurzy a nemohly nic bez svolení lékaře, ale byly to ženy s univerzitním vzděláním. První lékařky to rozhodně neměly jednoduché, studovaly v zahraničí, absolvovaly náročnou praxi a musely se potýkat s problémy úřadů, aby vůbec mohly svou praxi vykonávat. Získat si důvěru společnosti pro tyto ženy bylo rozhodně vítězstvím, kterým posunuly celý ženský svět zase o krok dál.

¹⁶ LENDEROVÁ, Milena, Božena KOPIČKOVÁ, Jana BUREŠOVÁ a Eduard MAUR, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, (2009). s. 380-395.

¹⁷ ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. s. 176-180.

¹⁸ MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 30-42.

¹⁹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 133.

Dlouhou cestu musely ujít také první učitelky. Kromě určitého vzdělání, které ženy musely absolvovat, mělo toto povolání mnoho specifických věcí. Kariéra učitelky byla podmíněna přísným celibátem, který byl zrušen až v roce 1919.²⁰ Učitelkám bylo nejprve dovoleno učit jen ženské ruční práce. Výuka chlapců dlouho nepřicházela v úvahu. Ženy učitelky byly často sdružovány v učitelských spolcích a věnovaly se veřejným aktivitám, které od nich společnost očekávala – předčítat, vést knihovnu, pěvecké sbory apod.

Postupně tak nastal přeliv do mužských profesí a muži byli z úřednických pozic vytlačeni nejen mechanickou výrobou, ale především ženami. Úřednická práce se stala mechanickou a rozvoj psacího stroje a telefonu umožnilo nástup žen do těchto pozic. Pro muže bylo pod úroveň „jen něco přepisovat“. Mění se tedy pohled na muže úředníky, za psací stroje a telefony usedly dívky. Pochopitelně je to znatelné také na finančním ohodnocení, ženy stále braly výrazně nižší mzdu. Pracovní podmínky žen v kanceláři, ale nebyly ideální. Ženy pracují ve stresu, mají nízký plat a pracovní doba končí, až práci dokončí.²¹ V soukromých firmách jsou ženy písárky placeny například od kusu papíru. Vzestup žen do kancelářských pozic končí na začátku první světové války. Ženy jsou masově nasazovány do továren, podniků, které jsou spojeny s armádní výrobou. Za první světové války můžeme rozhodně hovořit o velké vlně feminismu. Muži odešli bojovat do války a ženě nezbylo nic jiného než začít vydělávat, aby uživila rodinu. Na rodinu zůstala sama, neměla peníze, tak byla donucena se postarat. Velký přeliv do typicky mužských pozic nastal po první světové válce – konduktérky, pošťačky, tramvajačky, tedy profese, které za války nemohly zůstat neobsazené. Proces byl prakticky dokonán pokořením nejvyšší mety, a to příchodem žen na univerzity. Lékařky, advokátky, architektky, profesorky a vědkyně se naprosto vyrovnaly mužské konkurenci.

1. 1 Spolkové aktivity žen v 19. století

Počátky spolkové činnosti můžeme sledovat v podobách různých forem setkávání. Jednou z prvních forem se stalo provozování salonů. Salony k nám přicházely z osvětské Francii, kde byly doménou žen. Žena byla aktivní hostitelkou, nejenže připravila pohoštění,

²⁰ LENDEROVÁ, Milena, Božena KOPIČKOVÁ, Jana BUREŠOVÁ a Eduard MAUR, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, (2009). s. 432.

²¹ LENDEROVÁ, Milena, Božena KOPIČKOVÁ, Jana BUREŠOVÁ a Eduard MAUR, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, (2009). s. 424-427.

ale věnovala se hostům a například recitovala či zpívala. V českých zemích se tohoto zvyku nejprve ujala šlechta. Setkáváním se vzdělaných mužů se dostal i do městského prostředí. Muži se potkávali ve svých domácnostech a hovořili o literatuře, dějinách a politice. Salon by se dal definovat několika způsoby. Byla to místnost, kam přicházela návštěva, ale i místo setkávání lidí, které pojili stejné aktivity. Salon byl také pro českou společnost skvělou možností, jak se scházet a komunikovat v soukromí. Salony sehrály významnou roli v první fázi národního obrození.²² Velkou úlohu sehrál také v ženské emancipaci. Se vstupem ženy do českých salonů se začala ukazovat i potřeba ženského vzdělávání a zrovnoprávnění. Ženy v salonech vystoupily ze soukromí do veřejné sféry a mohly se začít podílet na rozvoji českého národa. Byl to i první výrazný krok k jejich emancipaci. Salon se stal nutností pro rodiny střední vrstvy.

Literatura označuje za první český vlastenecký salon v Praze společnost okolo Karla Slavoje Amerlinga, která se scházela v rodině Václava Staňka a rodině jeho švagra, advokáta Josefa Friče.²³ Salóny Fričových a Staňkových se staly prototypem a ideálním místem setkávání pražských vlastenců. Byl zde zahájen příchod žen do salonů. Karel Slavoj Amerling brzy pochopil, že v ženách může vidět své spojence a začal zde provozovat přednášky přímo určené pouze ženám. Doplnoval je ve vzdělání. Za pomoci Bohuslavy Rajske, která byla sestrou Fričové a Staňkové, vytvořil první neformální spolek, který se soustředil na přípravu Encyklopedie dam.²⁴ Ženy se věnovaly překladům slovníkových hesel. Ženy si říkaly „Společnost dívek českých“. Členky se pokoušely překládat německé a francouzské knihy a měly vydat již zmíněný slovník, k tomu však nedošlo.²⁵

Z iniciativy Honoraty Zapové byl roku 1848 založen „Spolek Slovanek“, který byl zřízen především aby vybudoval národní dívčí školu.²⁶ Zřízení spolku bylo oznámeno zemskému prezidiu, které schválilo jeho stanovy. Spolek byl závislý na finanční a materiální podpoře mecenášů. To byl také hlavní problém při zakládání školy. *„Z tohoto důvodu došlo patrně začátkem roku 1850 k dohodě s Františkou Svatavou Amerlingovou, rozenou*

²² Malínská, Jana. Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělávání a postavení žen v české společnosti v 19. Století a na počátku 20. Století. Praha: Libri, 2005, s. 11.

²³ Malínská, Jana. Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělávání a postavení žen v české společnosti v 19. Století a na počátku 20. Století. Praha: Libri, 2005, s. 12.

²⁴ Malínská, Jana. Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělávání a postavení žen v české společnosti v 19. Století a na počátku 20. Století. Praha: Libri, 2005, s. 12.

²⁵ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005, s. 14.

²⁶ Malínská, Jana. Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělávání a postavení žen v české společnosti v 19. Století a na počátku 20. Století. Praha: Libri, 2005, s. 13-14.

*Michalovicovou, ochotnou rozšířit dívčí ústav, který před několika lety založila s manželovou pomocí.*²⁷ Spolek ještě toho roku ukončil činnost. Problémem byla přílišná závislost na osobě zakladatele.²⁸ Určitou roli sehrála i nezkušenost žen a vzájemná řevnivost.²⁹ Zájem o spolkové dění byl v tomto období často limitován na dobu, než se žena vdala.

Rok 1848 se stal pro český národ přelomový, v podstatě by se dalo říci i pro české ženské hnutí. Ženy v této době byly velmi aktivní ve snahách o vzdělávací možnosti dívek, ale brzy byl nastolen Neoabsolutismus a většina aktivit ustala.³⁰ V zemi v 50. letech 19. století vládl Neoabsolutismus, tak se spolkový život nemohl rozvíjet. Na existující spolky byl uvalen policejní dohled. V roce 1852 byl vydán spolkový zákon č. 253/1853 ř. z., který zavedl třístupňovou povolovací praxi.³¹ Společnost byla ochromena a úřady povolovaly pouze spolky, které cílily na dobročinné aktivity. V roce 1851 byl v Praze založen soukromý Spolek sv. Ludmily. *„Byl to první spolek v Praze, který vznikl za účelem podpory vdov a ženského vzdělávání. Jeho součástí byla odpolední škola pro nejchudší dívky, které se v ní třikrát týdně učily šít, vyšívát a jiné základní práce. Škola však byla vedena příliš klerikálně a k opravdové samostatnosti vychovávala dívky velmi málo.*³²

Po pádu Bachova absolutismu začala další vlna spolkové činnosti. V roce 1867 byl vydán říšský zákon č. 134/1867 ř. z. O právu spolčovacím. Ke vzniku spolku stačilo ohlášení na zemský politický úřad, který na spolky dále dohlížel. Spolky musely odevzdávat zprávy o činnosti a hlásit schůze a shromáždění. Činnost spolků sledovalo okresní hejtmanství.³³

V 60. letech bylo hlavním požadavkem umožnit ženě, která se neprovdá, dostatečné vzdělání a výchovu, aby měla možnost najít si zaměstnání. Od kulturní emancipace přešla společnost k sociálním a hospodářským otázkám. Toho se také týkala spolková činnost, ve

²⁷ Malínská, Jana. Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělávání a postavení žen v české společnosti v 19. Století a na počátku 20. Století. Praha: Libri, 2005, s. 13.

²⁸ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005, s. 24.

²⁹ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999, s. 36.

³⁰ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999, s. 33.

³¹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005, s. 34.

³² NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999, s. 40.

³³ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005, s. 35.

kteří se angažovaly ženy. Níže vybrané spolky se podílely na formování ženského hnutí rozdílnými způsoby, přesto je spojovalo především to, že jejich činnost vedla k rozšíření dívčího

a ženského vzdělávání. „*Nejméně konfliktním typem ženské práce na veřejnosti byly zcela jednoznačně spolky s charitativním cílem.*“³⁴ To představoval Spolek sv. Ludmily. Přímé využití spolku k ženské odborné přípravě a zajištění práce spadá pod činnost Ženského výrobního spolku českého. Veškerá tato úsilí jako jsou dobročinnost, vzdělávání a vlastenecký charakter se spojuje v činnosti Amerického klubu dam, který navíc doplňuje již mnohokrát zmíněné české specifikum ženského hnutí, a to úzkou spoluprací s muži.

Nesmíme opomenout ani vznik Tělocvičného spolku paní a dívek pražských a ženský Sokol. Spolek byl založen již roku 1869.³⁵ Sportování ani tělocvik žen nebylo ve společnosti přijímáno. Nejprve se tolerovala pouze děvčatům předškolního věku, ale se vznikem Sokola se veřejné mínění pomalu měnilo. Ženy začínaly cvičit pod odborným dozorem lékařů a postupně se tělocvik dostal i do škol. Dalším zajímavým počinem bylo založení Spolku Domácnost a zřízení kuchařské školy. V období 40. let by to nikoho nepřekvapilo, ale tento spolek vznikl roku 1885, tedy v době, kdy se ženská otázka značně posunula kupředu.³⁶ I tak byla stále poptávka po klasických ústavech, které vychovával dívky v tradičním duchu. Ženy se tu učily hospodařit a pěstovaly své kuchařské umění. Spolek vznikl na počest Magdaleny Dobromily Rettigové. Symbolicky ke stému výročí jejího narození.

1. 1. 1 Spolek sv. Ludmily

Spolek sv. Ludmily byl založen roku 1851. Duší tohoto spolku byla Marie Riegrová-Palacká, dcera Františka Palackého a manželka Františka Ladislava Riegra. Do spolku vstoupila roku 1865 a upravila jeho činnost. Spolek neodpovídal jejím představám především v podání almužny.³⁷ Celý svůj život se věnovala filantropii a péči o děti. I své pokrokové smýšlení nebyla velkou zastánkyní radikální emancipace. „*(...) úlohu ženy spatřujeme v tom,*

³⁴ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 74.

³⁵ MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 45.

³⁶ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 124.

³⁷ LENDEROVÁ, Milena, Božena KOPIČKOVÁ, Jana BUREŠOVÁ a Eduard MAUR, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, (2009). s. 420.

by

rozuměla

*i sledovala i v citu pojímala myšlenkový svět doby a národa svého a dovedla býti podporou muže svého v zápasu jeho o zájmy veřejné i soukromé; zvláště tím, aby se mu stala platnou podporou při starostech o rodinu a vychování dítek.*³⁸

Spolek podporoval chudé vdovy a vyučoval děvčata pletení a šití. Roku 1865 se jednatelkou spolku stala právě Riegrová-Palacká a zajistila chudým dívkám možnost práce a výdělků. Nové stanovy prosadila především za spolupráce svého otce a manžela. Stanovy byly roku 1865 potvrzeny pražským místodržitelstvím a vyšly dokonce tiskem.³⁹ Účel spolku se rozšířil především v rovině dívčího vzdělání. Cílem bylo, aby se dívkám dostalo základů mravů a zbožnosti, a aby se zvládly uživit. Pro dívky z nejnižších vrstev nezbývalo k uživení jiných prací než posluhování, praní prádla či nošení vody. V takovém případě se nedalo ani hovořit o zaměstnání, byla to spíše nárazová práce. Špatně placená a fyzicky velice náročná. Těmto ženám se spolek pokoušel najít práci. Byl založen průmyslový odbor, který šil oděvy pro chudé a vyhledával práce, za které ženy dostaly peníze. Spolek pořádal také prodejní výstavy.

Již v lednu 1865 přijala valná hromada spolku usnesení o zřízení ženské průmyslové školy. „*Účel spolku našeho zdá se mi býti napomáhati chudinské třídě ženského pohlaví v městě našem. To dítí se může cestou dvoji: pomáhati v bídě postaveným, a předejiti bídě této u nedospělých. První děje se podporou, druhé mělo by dosaženo býti školou.*“⁴⁰ Viz. kapitola 1. 2. 1

Na počátku 70. let kvůli sporům ve výboru⁴¹ spolek opustila Riegrová-Palacká, čímž začal upadat význam školy a spolek se vrátil k původní dobročinné činnosti. Škola se některým členkám spolku jevila jako příliš nákladná záležitost. „*Skupina členek kolem*

³⁸ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 60.

³⁹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 61.

⁴⁰ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 62.

⁴¹ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 66.

hraběnky Kristiny Schönborové považovala za vhodnější využívat všechny peněžní zdroje jen k dobročinným účelům.“⁴² Spolek poskytoval podporu především chudým rodinám.

1. 1. 2 Americký klub dam

„Počátek šedesátých let je právem považován za zrod organizovaného a široce pojatého českého ženského hnutí.“⁴³ Nového ducha do českého ženského hnutí přinesl Vojtěch Náprstek. Pocházel ze zámožné rodiny, která v Praze vlastnila pivovar a dům, ve kterém byl později založen klub. Již od mládí byl stoupencem žen, což bylo pravděpodobně dáno jeho výchovou, protože maminka Anna podnikala. Odjel do Vídně studovat práva, odkud musel roku 1848 odejít do exilu, a tak se dostal do USA.⁴⁴ Do Čech se vrátil s ideou založení průmyslového muzea, ženského sirotčince a spolku dam.⁴⁵ Zajímal se i o technické modernizace. Znamenaly ulehčení lidské práce. Na toto téma pořádal i první přednášky a roku 1863 založil Spolek pro zřízení průmyslového muzea.⁴⁶ Náprstek se hojně angažoval i ve veřejných záležitostech. Celkem čtyřikrát byl zvolen do zemského sněmu. V letech 1881-1882 byl členem v pražské městské radě a v dalších letech zasedal ve sboru obecních starších.⁴⁷

V domě „U Halánků“ zřídil za pomoci Karoliny Světlé Americký klub dam. Činnost spolku byla oficiálně zahájena roku 1865.⁴⁸ Zájem o pořádané přednášky projevovaly hlavně ženy, ale scházeli se zde i vzdělaní muži. Pravidelně sem docházel např. František Palacký, František Ladislav Rieger či Jan Evangelista Purkyně.⁴⁹ Z žen sem docházely např. Eliška Krásnohorská se svou sestrou, Karolina Světlá a její sestra Žofie Podlipská a další. „Do poloviny 60. let vznikla neformální společnost zvaná Americký klub dam. Její název se začal

⁴² BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 66.

⁴³ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 52.

⁴⁴ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 53.

⁴⁵ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 76.

⁴⁶ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 77.

⁴⁷ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 78.

⁴⁸ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 82.

⁴⁹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 77.

*používat spontánně, pod vlivem prvních přednášek týkajících se Náprstkových zkušeností z Ameriky.*⁵⁰ Hlavní náplní byly přednášky. Přednášely například Jan Evangelista Purkyně, Miroslav Tyrš, Petr Mužák či T. G. Masaryk. Z žen jako první přednášela Klemeňa Hanušová, dále Karolina Světlá a další. Konaly se zde i koncerty. „(...) *Seznámily se zde např. s šicím strojem, který si Náprstek dal dovézt z Ameriky, ale hlavně s pokrokovými názory na vzdělání ženy. Seznamovaly se zde se zajímavými lidmi.*“⁵¹ Přednášky měly obrovský úspěch, místnost byla doslova přeplněná, i přesto, že byla vyčleněna pouze pro ženy. Spolek se věnoval i charitativní činnosti. Byly pořádány i sbírky pro založení průmyslového muzea. Vojta Náprstek ženám zpřístupnil svou rozsáhlou knihovnu, kterou neustále doplňoval. Při klubu byl založen také pěvecký sbor.⁵²

V roce 1865 předložil spolek oficiální stanovy. Klub byl spíše volným sdružením, než spolkem. Dle stanov bylo hlavním účelem „*vzdělávání svých členů a rozšiřování vědomostí ženského pohlaví potřebných, konání dobročinnosti, hledění si mládeže, oslavy vynikajících žen, zábava*“.⁵³ Klub mohly navštěvovat dívky od šestnácti let. Příspěvky byly dobrovolné. Ve vedení stály předsedkyně, jednatelka a pokladní. Poručníkem klubu byl jeho zakladatel. Finanční zdroje zajišťoval hlavně Vojta náprstek a další čeští vlastenci. Spolek získával finance i ze vstupného, veřejných sbírek či z prodeje. Prodávalo se zboží a literatura. Pro klub všichni pracovali dobrovolně.

Činnost neustala pouze na přednáškách a koncertech, ale pořádal také návštěvy vzdělávacích a průmyslových závodů a různé výlety. Pořádal sbírky pro potřebné a zřizoval útulky pro opuštěnou mládež. Klub finančně podporoval sirotčince pro děti. Pro chudé děti byly pořádány i výlety. „Tyto výlety měly dětem vynahradit nedostatek prostor a parků, v nichž by si mohly v Praze hrát. (...) Výletů se obvykle účastnilo kolem osmdesáti dětí, někdy však i přes sto padesát.“⁵⁴

⁵⁰ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 52.

⁵¹ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská*. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. s. 24.

⁵² MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 44.

⁵³ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 56.

⁵⁴ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 58.

Spolek byl neustále v hledáčku c. k. policejního ředitelství v Praze. Roku 1869 bylo klubu vyhrožováno pozastavením činnosti, pokud nepředloží stanovy. Klub nefungoval jako řádný veřejný spolek, protože by musel mít pevnou organizaci. Návrh stanov byl předložen, ale spory se táhly dále. Vláda klub roku 1870 zrušila. Klub svou činnost dále provozoval pod názvem „Bývalý americký klub dam“.⁵⁵ Roku 1876 se Vojta Náprstek oženil, jeho žena Pepička mu byla oddanou spolupracovnicí. Soustředila se hlavně na vznikající průmyslové muzeum.⁵⁶

Americký klub dam odvedl velkou práci v ženském vzdělávání. „*Po dobu téměř třiceti let Náprstkův salon nahrazoval nedostatečné vzdělání 893 ženám a dívkám a za tímto účelem bylo zorganizováno 497 přednášek, v průměru 21 ročně.*“⁵⁷ Sám Náprstek si vysloužil přezdívku „advokát žen“, přesto nebyl stoupencem radikálního feminismu. „*Jeho postoj vůči ženám byl dán přesvědčením, že každá z nich musí mít možnost samostatné existence, pokud se neprovdá.*“⁵⁸ Při vzniku takovéto situace bylo potřeba, aby dívka měla dostatečné vzdělání a uživila se. To bylo důvodem, proč podporoval rozvoj dívčího vzdělávání. Ideálem ženské profese spatřoval povolání ošetřovatelky, pečovatelky nebo učitelky. Spolek získal obrovskou popularitu a spolupracoval s jinými spolky. „*Patřil k zakládajícím členům Ústřední matice školské, již každoročně přispíval sto zlatých, kuchařské školy spolku Domácnost a v neposlední řadě Minervy, spolku pro ženské studium, čímž byl zároveň u zrodu prvního dívčího gymnázia v monarchii. Kromě toho konal sbírky na stavu Národního divadla, dal podnět k založení Ženského výrobního spolku českého a stal se inspirací pro řadu dalších ženských organizací – dobročinných, vzdělávacích, kulturních i tělocvičných.*“⁵⁹

1. 1. 3 Ženský výrobní spolek český

⁵⁵ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 61.

⁵⁶ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 61.

⁵⁷ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 91.

⁵⁸ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 80.

⁵⁹ MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 44.

V roce 1871 byl z iniciativy Karoliny Světlé založen Ženský Výrobní spolek český.⁶⁰ „Dora Hanušová ve svém vystoupení přednesla důležité důvody pro založení spolku: v českých zemích je o čtvrt milionu více žen než mužů, tovární výroba připravila ženy o tradiční způsob obživy a není reálné, aby se všechny mladé ženy mohly existenčně zabezpečit sňatkem. Je proto nezbytné zakládat školy, které by vzdělávaly dívky jak obecně, tak odborně, aby byly schopny slušně se uživit.“⁶¹ Eliška Krásnohorská na to po padesáti letech od založení vzpomínala takto: „Než, ohledněme se zpět k původnímu ústředí spolku samého, ku přípravnému jeho komitétu a z téhož pak zvolenému prvnímu řádnému výboru. Neskvěla se v něm nejpřednější jména pražské elity, která v společenském světě českém udávala tón, vynikajíc bohatstvím či vysokým postavením. Nemohla se tam zaskvíti, neboť Výrobní spolek nebyl založen pro zaskvění, nevábil zevním leskem, jsa proniknout duchem demokratickým a snahou, vyrovnávati společenské rozdíly upovšechněním vzdělání takového, jež by i ženě neb dívce chudobné umožnilo prospěšnou práci uprostřed rodiny neb v závodech a dílnách mimo dům a tak povzneslo k čestné platnosti ve společnosti lidské. Ideál demokratické budoucnosti na vlastenecké půdě vedl kroky zakladatelek k cíli.“⁶²

Stanovy spolku vypracoval advokát Tomáš Černý. Podstatou spolku bylo „starat se o zdokonalování a rozšíření ženské výroby i jejich odbytu, o zabezpečení materiálního blahobytu, o rozšiřování vzdělání žen na základě vzájemné spolupráce.“⁶³ Spolek se hlásil k tzv. teorii průmyslového vychování.⁶⁴ Dalším cílem spolku se stalo založení spolkové školy, která byla zaměřena na výuku praktických předmětů. Viz kapitola 1. 2. 3

Starostkou spolku se stala zakladatelka Karolina Světlá, která ve funkci působila až do roku 1880, kdy ji nahradila Emilie Bártová. Od 90. let byla ve vedení spolku Eliška

⁶⁰ LENDEROVÁ, Milena, Božena KOPIČKOVÁ, Jana BUREŠOVÁ a Eduard MAUR, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, (2009). s. 422.

⁶¹ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 66.

⁶² MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 19.

⁶³ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 67.

⁶⁴ BAHENSKÁ, Marie, Libuše HECZKOVÁ a Dana MUSILOVÁ. *Iluze spásy: České feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Bohumír NĚMEC – VEDUTA, 2011. s. 131.

Krásnohorská.⁶⁵ Při založení čítal spolek více než tisíc členů.⁶⁶ Po celé zemi vzniklo 42 odboček spolku.

Spolek kromě školy a kurzů zřídil tzv. poptavárnu - zprostředkovatelnu práce, která pro ženy hledala pracovní příležitosti. Již během prvního roku našla práci pro 79 žen.⁶⁷ Spolek sám dával práci švadlenám, protože prodával prádlo. Při spolku fungovala prodejna. Prodávaly se zde i rukodělné výrobky z různých koutů země. Zájem byl především o krajky z podhorských oblastí. Obchod zaměstnával kolem 40 švadlen. Nabízel šití na zakázku či hotové výrobky. Obchod měl kvalifikované pracovní síly, ale škola ho využívala pro zaučení žákyň.⁶⁸

Spolek měl velké úspěchy, ale bojoval s konkurenčním německým spolkem, který byl založen roku 1869. Byl podporován bohatými obchodnickými kruhy.⁶⁹ Byl výrazně větší a ve společnosti podporovanější. Český spolek bojoval s ekonomickou situací a příliš mu nefandila ani politická elita.

V květnu 1874 převzal vedení měsíčníku *Ženské listy*. Redaktorkou se stala Věnceslava Lužická-Srbová a velice záhy to po ní převzala Eliška Krásnohorská.⁷⁰ Roku 1879 byl založen spolkový fond, ve kterém byly shromažďovány peníze ze sbírek či loterií. Peníze pokrývaly náklady s provozem školy. Roku 1881 získala škola právo veřejnosti.⁷¹

Ve společnosti byl velice pozitivně přijímán fakt, že spolek vznikl od počátku pouze z ženské iniciativy. Bylo důležité udržet dobrou pověst spolku. O to se řádně starala Eliška Krásnohorská, která vykonávala četnou publikační činnost. V článku „Naše snaha“ definuje svůj názor na hlavní cíl emancipace v pojetí Výrobního spolku. Má jím být „*blahobyt*

⁶⁵ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999.

⁶⁶ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 105.

⁶⁷ LENDEROVÁ, Milena, Božena KOPIČKOVÁ, Jana BUREŠOVÁ a Eduard MAUR, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, (2009). s. 422.

⁶⁸ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 119.

⁶⁹ LENDEROVÁ, Milena, Božena KOPIČKOVÁ, Jana BUREŠOVÁ a Eduard MAUR, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, (2009). s. 423.

⁷⁰ MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 19.

⁷¹ MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 20.

*rodinný, utěšenější život domácí, mravnější a šťastnější sňatky a spravedlivější poměr manželský*⁷².

Spolek podporoval také snažení české lékařky Anny Bayerové, která usilovala o uznání diplomu z ciziny, aby mohla provozovat lékařskou praxi. Členky Ženského výrobního spolku českého žádaly petici v roce 1889 o povolení lékařské praxe.⁷³ Světlá za to tehdy sklídila velkou kritiku, především od lékařů. Nejinak na tom byla Eliška Krásnohorská při zakládání gymnázia Minerva.

V 90. letech byl spolek prezentován na Zemské jubilejní výstavě. V polovině 90. let byla zahájena stavba spolkové budovy.⁷⁴ Byl zakoupen pozemek na rohu Resslerovy a Dittrichovy ulice. Mohli si to dovolit díky vstřícnosti městské rady, která prominula část kupní ceny. Spolek bojoval s finanční situací, ale měl velké štěstí. Roku 1891 se projektu ujal stavitel Josef Blecha. Budova byla otevřena roku 1896 u příležitosti 25. výročí spolku.⁷⁵

Naději na zlepšení situace přinesla zpráva Františka Josefa I., která zařadila Ženský výrobní spolek český k ústavám, které dostanou příspěvek ze státní dobročinné loterie.⁷⁶ Eliška Krásnohorská k výročí čtvrtstoletí existence vypracovala přesnou statistiku příjmů a výdajů. Spolku na činnost přispíval Zemský výbor i pražská obec.

Osobnost Elišky Krásnohorské se perfektně hodila pro vedení tohoto spolku. Byla velice pečlivá a ctižádostivá. Na rozdíl od Světlé byla i méně konfliktní. Krásnohorská dovedla získat podporu veřejnosti a měla velké zásluhy na výstavbě vlastní budovy.

Po odchodu Elišky Krásnohorské se starostkou stala Jindřiška Flajšhansová. Škola se potýkala s velkými finančními problémy a válečná situace tomu nepřidala. Ke zlepšení nedošlo ani po válce. Spolek bojoval o přežití a počet členek rychle klesal. Roku 1944 byl

⁷² BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 114.

⁷³ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 115.

⁷⁴ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 115.

⁷⁵ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 118

⁷⁶ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 118

spolek rozpuštěn Němci a jeho majetek zabavil Magistrát. K obnovení spolku došlo roku 1946, byla mu navracena budova, ale byla poškozena nálety. Roku 1947 spolek uzavřel dohodu s Magistrátem, že může budovu po padesát let užívat, ale zařídí opravu. Budova měla dále sloužit spolkovým školám a měl vzniknout i prostor vyhrazený památce Elišky Krásnohorské a Karolině Světlé. Spolek oficiálně zanikl roku 1972.⁷⁷

1. 2 Vzdělávání dívek a žen – náhled do historie

S vývojem ženské emancipace se ve společnosti objevila i otázka vzdělávání. V českém prostředí bylo zajímavé sledovat, jak se vlastenecké úsilí promítalo i do vzdělávání dívek. Opět jsou zde patrná specifika ženského emancipačního vývoje, který v českých zemích probíhal odlišně. Česká společnost cítila potřebu vzdělaných žen, které budou reprezentovat národní vyspělost. V tomto případě bylo potřeba pěstovat u dívek a žen i lepší češtinu. Muži byli často nápomoci a podíleli se na formování systému vzdělávání pro dívky a ženy. Dívčí školství se začalo více rozvíjet ve druhé polovině 19. století, ale první velké kroky datujeme už od doby tereziánské. Do té doby se dívčí školní výchova objevovala v klášterních školách. Dívčí výchově se věnovaly řádové sestry. „*V 15. století provozovaly dívčí školu dominikánky u Sv. Anny na Starém Městě pražském, v 16. století pak klarisky u Sv. Anežky.*“⁷⁸

V 70. letech 18. století, konkrétně dne 6. prosince 1774 byl pro všechny země monarchie vydán *Všeobecný školní řád*. Tím byla zavedena vzdělávací povinnost pro všechny děti od šesti do dvanácti let. Ve společnosti se setkáváme s milným tvrzením, že reforma zavedla povinnou školní docházku, ale nebylo tomu tak doslova. Zákon připouštěl i domácí výuku, „*(...) dítě se však muselo dvakrát do roka dostavit k prověření vědomostí do některé hlavní či normální školy.*“⁷⁹ Zákon vytvořil pevný, stabilní systém nižšího školství, které bylo garantováno státem. Do té doby byly školy pouze církevní či soukromé. Tyto reformy

⁷⁷ Vlastníci – medailonky. Knihy znovu nalezené [online]. Dostupné z:

<http://knihyznovunalezene.eu/cs/vlastnici/zensky-vyrobní-spolek.html>

⁷⁸ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 40.

⁷⁹ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 40.

probíhaly v duchu osvícenství a snaze vychovat vzdělané poddané. Tak bylo fakticky nařízeno i dívkám navštěvovat školy, ale praxe nebyla až tak důsledná. Byl stanoven princip fungování základního školství. „*Vzorem pro všechny základní školy se stala normální škola na Malé Straně, založená státem 15. listopadu 1775, ve které již tehdy existovalo zvláštní dívčí oddělení. V témž roce bylo zákonem stanoveno, že všude, kde k tomu budou podmínky, mají být jako součást hlavních škol zřízeny dívčí školy se zaměřením na základní vzdělání a vyučování ručním pracím.*“⁸⁰ Školy, které se začaly členit na – triviální, normální a hlavní měly být postupně zakládány ve všech městech a nejnižší stupeň i na vesnicích. „*Většina škol měla být koedukována, jen ve větších městech se počítalo se vznikem samostatných dívčích oddělení, případně i zvláštních dívčích škol.*“⁸¹ Byl vypracován učební plán pro dívčí školy. Dívčí školy nebo třídy měly mít jako hlavní náplň své výuky industriální vyučování, ruční práce. Vyučovalo se čtení, psaní, počítání, náboženství a ruční práce, především šití či pletení.⁸² Na triviálních školách se vyučovalo jazykem země, kde škola byla. Na vyšších stupních se vyučovalo pouze v němčině, popřípadě zde figurovala i latina. Přístup ke vzdělání se lišil i podle sociálních vrstev ve společnosti. „*Dívkám ze středních a vyšších vrstev se dostávalo výhradně domácího vzdělání – docházka do veřejné školy byla považována za něco degradujícího.*“⁸³

Domácí výchovou nebylo myšleno pouze docházení učitelů do domácnosti, ale především matka měla naučit dcery všemu potřebnému. Na prvním místě byla jistě starost o domácnost, manžela a děti. Dívky se měly také vzdělávat v náboženství a věnovat se praktickým dovednostem jako bylo například šití. To bylo to podstatné vzdělání, které vedlo k tomu, aby se dívka po uzavření sňatku zvládla postarat o svou domácnost. Ve 30. a 40. letech 19. století bylo vzdělání spojováno s termínem výchovy. Dobře vychovaná dívka byla vzdělaná a dobře připravená na budoucí život. Výchovou se mělo za to, že dívka zvládne odpovědnost za domácnost a děti. Nadstandardní výchovou bylo i to, že dívka uměla hrát na klavír, ovládala základy malby, kresby, recitovala básně či psala dopisy. Tradičním vzděláním rozumíme vzdělání pro rodinu, tedy řádnou dívčí výchovu. Bylo to vzdělání, které žena upotřebí, pokud bude v budoucnu plnit svůj tradiční úkol. Co má správná manželka, matka a

⁸⁰ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 9.

⁸¹ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 40.

⁸² VESELÁ, Zdenka. *Příspěvek k dějinám českého školství: [určeno pro posl. fak. filozof.]*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. s. 9-10.

⁸³ Z LENDEROVÁ, Milena, Tomáš JIRÁNEK a Marie MACKOVÁ. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Vydání druhé, doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. s. 206.

hospodyňka ovládat bylo mnohokrát sepsáno i do praktických příruček pro mladé dívky a ženy. Tomu se věnovala například Magdalena Dobromila Rettigová, která roku 1840 sepsala spisek *„Mladá hospodyňka v domácnosti, jak sobě počínati má, aby své i manželovy spokojenosti došla. Dárek dcerám českoslovanským od Magdaleny Dobromily Rettigové.“*⁸⁴ To byla pro dívky skvělá příležitost nejenom k tomu něco nového se přiučit, ale také k trénování českého jazyka. Rettigová propojila literární a kuchařské umění. Psala kuchařky, které se staly povinnou výbavou české hospodyňky. Žena vařila, ale zároveň se zdokonalovala v češtině. Dívkám vštěpovala, jak se připravit na tradiční roli, a až když má vše hotové, má přejít ke vzdělávání.

Dívčí domácí výuka byla základem v každé rodině, ale dívky mohly navštěvovat i některé soukromé vzdělávací ústavy. Oblíbená byla například dívčí škola manželů Svobodových. Manželé neměli děti, paní Svobodová, rodilá Švýcarka, před sňatkem působila jako guvernanta, tak měla vhodné předpoklady pro vedení dívek. Vyučovacím jazykem byla němčina, škola nebyla příliš vlastenecká. Dívky se zde učily jazyky, kreslení, ruční práce, základy prvouky a dějepisu, mravouce i náboženství. Ústav navštěvovaly především dívky z předních českých rodin, mimo jiné i Eliška Krásnohorská.⁸⁵ Další dívčí ústav vedla například Svatava Amerlingová či Anna Tesařová. Mnoho soukromých ústavů fungovalo i mimo Prahu.⁸⁶ Soukromé dívčí ústavy byly jen pro majetné klientky, spíše jejich rodiny. Důsledně rozlišovaly představu o vzdělání muže a ženy. *„Ženská hlavně ustanovena jest podle své útlejší a něžnější povahy k vedení a ošetřování domácnosti a ke všemu, co toho oboru se týká... Mužské pohlaví jakožto silnější a hmotnější podle své povahy ustanoveno jest k vedení i řízení všech zevnějších záležitostí.“*⁸⁷ Či *„žena nemá myslet, má jen milovat. Boha, muže, děti, své bližní.“*⁸⁸

⁸⁴ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s. 51.

⁸⁵ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 55.

⁸⁶ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 38.

⁸⁷ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 60.

⁸⁸ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 60.

Ve 40. letech 19. století přišel Karel Slavoj Amerling⁸⁹ s myšlenkou založení učitelského ústavu, který by nesl název Budeč.⁹⁰ Škola byla založena roku 1842 a o rok později byla rozšířena o dívčí oddělení. Budeč vzdělávala učitele, řemeslníky a ženy. Od roku 1845 vedla školu Františka Svatava Amerlingová a působili v ní např. Josef Wenzig a další pedagogové. Škola zanikla v roce 1870 po odchodu Amerlingové.⁹¹

V roce 1842 vznikl pro dívky přípravný kurz – tzv. devítiměsíční preparandium, pro vzdělávání učitelek. Byl to v podstatě kurz, který měl nahrazovat chybějící učitelský ústav. Preparandium, které fungovalo při Malostranské dívčí škole roku 1849 zaniklo a začaly se zřizovat dvouleté učitelské ústavy. V českých zemích byly čtyři, v Praze, Litoměřicích, Českých Budějovicích a v Hradci Králové.⁹² Roku 1848 vzniklo Ministerstvo kultu a vyučování, které mělo na starosti systém školství v celé monarchii. Sídlilo ve Vídni a v jednotlivých zemích mu byly podřízeny zemské školní úřady.⁹³ Od března 1848 byla v Praze zřízena trojtřídní hlavní škola, kde se vyučovalo česky. Ředitelem školy se stal Karel Slavoj Amerling.⁹⁴ V letech 1855 byl uzavřen konkordát s Apoštolským stolem, který ve prospěch církve snížil vliv obcí na školách. Tato situace se změnila až roku 1864, kdy byl patronát nad školami znovu určen obcím. Velkým úspěchem českých vlastenců byl zákon, který roku 1866 schválil jazykovou rovnoprávnost na školách.⁹⁵ Tento zákon stanovil rovnoprávnost jazyků a nechal na uvážení školy, který jazyk si určí jako hlavní. Zákon byl brzy zrušen, ale i tak to byl velký úspěch.

Jak už bylo naznačeno vedle veřejného školství existovaly i soukromé školy. Jejich výhodou bylo to, že si mohly upravit své osnovy dle zaměření. Školy musely žádat o povolení

⁸⁹ Karel Slavoj Amerling pedagog a spisovatel, který v duchu vlastenectví pomáhal organizovat veřejný život v Praze. Přispíval do časopisů a přednášel česky.

⁹⁰ Budeč dle slovanského hradiště, kde se dle legend vzdělávali např. Přemysl a Libuše.

⁹¹ Malínská, Jana. Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělávání a postavení žen v české společnosti v 19. Století a na počátku 20. Století. Praha: Libri, 2005, s. 14.

⁹² BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 33.

⁹³ MŠMT od roku 1848 do současnosti, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 17.8.2020]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>

⁹⁴ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 28.

⁹⁵ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 32.

ke vzniku, ale stát je nijak nekontroloval.⁹⁶ Často poskytovaly jen doplňující vzdělání a docházka závisela především na finančních možnostech rodičů. Dívčí soukromý ústav založila roku 1843 Bohuslava Rajská.⁹⁷ Sama byla absolventkou malostranského Preparandia, kde získala zkoušky a stala se tak první kvalifikovanou učitelkou. V ústavu, který zřídila vyučovala sama asi deset až dvacet dívek. Škola fungovala něco málo přes rok. Amerling chtěl tuto prosperující školu spojit s Budčí, s tím ale Rajská nesouhlasila.

V 60. letech nastala situace, kdy se pro společnost dívčí vzdělávání stalo téměř nutností. Byla to také doba úspěchů českého národního hnutí, protože se do vedení pražské radnice znovu dostali Češi. „V tisku se objevovaly články, které dobře vystihovaly celkovou situaci a přinášely pádné argumenty pro rozvoj dívčího školství. Útočily na skutečnost, že velká většina žen nechápe smysl emancipace a staví na falešném předpokladu, že každá dívka zakotví ve šťastném manželství, kde bude existenčně zajištěna. Bohužel statistiky ukazovaly, že šťastných manželství je poskrovnu, značné procento žen se vdalo jen kvůli existenčnímu zajištění, nebo se nevdalo a zůstalo na obtíž rodinám.“⁹⁸ Ve společnosti bylo zvykem, že se o dívku po sňatku postará manžel a pokud se neprovdala přebral tuto úlohu většinou bratr. To ale velkým způsobem tížilo finanční rozpočet rodin. Neprovdané a nezaměstnané ženy tížily společnost stále více. Začalo jich totiž přibývat. Situace se začala nejprve měnit v úřednických rodinách ve druhé polovině 19. století.⁹⁹ V těchto rodinách se muselo začít šetřit, ale zároveň musel být navenek zachován tradiční standard. Nejprve přebíraly ženy veškeré domácí práce, aby se ušetřilo na najímání někoho zvenčí. „Právě v těchto sociálních vrstvách se začínají formovat názory o potřebě umožnit neprovdaným ženám přístup k povolání. To ovšem předpokládalo zakládání odborných dívčích škol.“¹⁰⁰ Ve společnosti ale dosud platila zásada, že finančně zajištěné dívky nemají důvod studovat.

⁹⁶ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 56.

⁹⁷ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 13.

⁹⁸ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 41.

⁹⁹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 25.

¹⁰⁰ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 26.

Významné školské Hasnerovy¹⁰¹ zákony pocházejí z let 1868-1869. Tzv. Hasnerův zákon o pravidlech vyučování ve školách obecných byl přijatý v květnu 1869. Tento zákon ustanovil školní docházku na osm let místo dosavadních šesti let. Dohled nad školami začaly vykonávat místní, okresní a zemské školní rady. Školní rady dohlížely na výuku, budovy, vybavení či dostupnost pro žáky. Přestalo platit označení – triviální, hlavní a normální školy. Vznikly dva nové názvy – škola obecná a škola měšťanská.¹⁰² Velkým pozitivem bylo to, že církev ztratila rozhodující pravomoc ve školách. Náboženství se stále vyučovalo, ale školy podléhaly světským úřadům, ne církevní správě. Zákon také výrazně zlepšil vzdělávání učitelů, začalo se vyžadovat shodné vzdělání pro učitele v celé monarchii. Od roku 1869 mohly ženy učit na dívčích školách a v nižších třídách smíšených a chlapeckých škol. To byla výrazná změna, do té doby mohly ženy vyučovat pouze v soukromých dívčích školách, a to ruční práce. K tomuto účelu musely složit zkoušku u vrchního dozorce a představené Týnské dívčí školy. Zákon měl velký vliv na dívčí školy. Poprvé byla přistoupena maturita pro dívky. Učitelské ústavy se oficiálně otevřely i pro dívky. V roce 1869 byl v Praze založen čtyřletý Ústav ku vzdělání učitelek. Roku 1883 vyšla novela ke školskému zákonu, která zavedla šestiletou povinnou školní docházku.¹⁰³ Novela nijak nezměnila strukturu školských úřadů ani požadavek na vzdělání a kvalifikaci učitelů, totožná pravidla platila až do zániku monarchie.

Základní dívčí vzdělání spočívalo v povinné školní docházce, která byla dána zákonem. Dívky navštěvovaly obecní a měšťanské školy, které garantoval stát. Úrovní chlapecké měšťanské škole odpovídala Vyšší dívčí škola. Nejstarší vyšší dívčí škola vznikla roku 1860 v Písku.¹⁰⁴ Vedle tradičního pojetí vzdělání začalo být ve společnosti akceptováno i kvalifikované vzdělání, které bylo jednoznačně směřováno ke konkrétní profesi. Bezplatně mohly dívky navštěvovat průmyslovou školu Spolku sv. Ludmily. Od 70. let mohly navštěvovat i školu při Ženském výrobním spolku českém či Městskou průmyslovou školu, která vznikla roku 1884 a dva učitelské ústavy.¹⁰⁵ Do této kategorie bych zařadila i kurzy ošetřovatelek či pěstounek. Tyto školy reagovaly na požadavek společnosti zajistit neprovdaným školám odborné vzdělání. Řadily se sem i hospodyňské školy, které byly

¹⁰¹ Leopold Hasner byl ministr školství a osvěty, v době vydání zákona již funkci nevykonával.

¹⁰² BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 32.

¹⁰³ Tamtéž

¹⁰⁴ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 63.

¹⁰⁵ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 38.

v Chrudimi, Lounech, Německém Brodě a Stěžerech. Od 70. let bylo také možnou variantou studia střední vzdělání zakončené maturitou. Díky Hasnerovu zákonu vznikl Učitelství ústav. Později do této kategorie přibyla dívčí gymnázia a lycea, která byla ale zakládána až od roku 1900 jako protiklad všeobecných gymnázií. Posledním stupněm bylo vysokoškolské vzdělání, které ale bylo dívkám poprvé umožněno roku 1897. Zajímavostí je, že téměř na sklonku století, roku 1898 byl založen dívčí penzionát, který vyučoval dívky jazyky, tanec, společenské chování, malbu a organizoval výlety a přednášky.¹⁰⁶ To jen ukazuje na to, že i přes značný pokrok v ženské otázce měla společnost stále potřebu podpory tradiční úlohy žen.

1. 2. 1 Ženská průmyslová škola

Ženská průmyslová škola byla zřízena roku 1865 s cílem poskytnout vzdělání dívkám z nejhudší třídy. Výběr žákyň neprobíhal náhodně, ale byl zaměřen na dívky vycházející z farních škol, kdy byly s pomocí učitelů vybírány ty nejpilnější, ale zároveň ty, kterým by situace v rodině nedovolila nic jiného než žebrotu či nejpodřadnější práce.¹⁰⁷ Dívkám bylo při vstupu do školy asi jedenáct nebo dvanáct let. Dívky neplatily žádné školné. Škola zahájila výuku v květnu 1865. Ředitelkou se stala Gabriela Vaňourková.¹⁰⁸ Na zabezpečení chodu školy se používaly členské příspěvky a dary.

Nejmladší děvčata zahájila školu roční přípravkou. Vyučovalo se zde šití, počítání, kreslení, krasopis a živnostní písemnosti. Po této průpravě si žákyně volily obor dle svých zájmů. Oborů bylo hned několik – krejčovství, knihvedení, živnostenské účetnictví, počítání, grafické práce, malba na sklo a porcelán, knihařství, slaměnkářství a prýmkařství.

V prvním roce ji navštěvovalo 48 žákyň. Riegrová-Palacká si vedla pečlivé záznamy o jejich sociálních poměrech. Je v nich patrné, že rodiny byly rády, že dívky mají možnost jít touto cestou vzdělání. Měly totiž vyšší šanci najít uplatnění a lépe placené zaměstnání.

¹⁰⁶ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 38.

¹⁰⁷ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 62.

¹⁰⁸ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 62.

Několik dívek bylo posláno např. do Singrovy továrny, Bächrově továrny či do podniku pana Brennera v Kutné Hoře atd.¹⁰⁹ Dívkám byl měsíčně vyplácen plat.

Zájem o školu neupadal ani v 60. letech. Každý rok bylo přijato přes sto zájemkyň. V roce 1869 již obě školy – tedy přípravku i průmyslovou školu navštěvovalo 150 žákyň, z toho 24 průmyslovou a dívkám se podařilo sehnat 20 pracovních míst.¹¹⁰ Škola se na veřejnosti prezentovala skrze výstavy prací. Riegrová-Palacká na počátku 70. let 19. století opustila spolek a od té doby význam školy postupně upadal. Roku 1873 byla zrušena výuka malby na sklo a porcelán. Fungoval již pouze šicí odbor, který zanikl k roku 1885. Návaznost na tento styl výuky můžeme sledovat ve škole při Ženském Výrobním spolku českém a od roku 1884 v Pokračovací škole pro dívky.¹¹¹

1. 2. 2 Městská vyšší dívčí škola v Praze

Vyšší dívčí škola vznikla roku 1863 po několika letech plánování. První představy počítaly se zřízením sedmi tříd, škola by vyučovala i všeobecné předměty, ale cílem bylo od počátku vzdělávat dívky pro rodinu. Její zřízení bylo nejprve povoleno s podmínkou, že to bude veřejná škola, která byla spravována městem. To z počátku vyvolalo problémy, protože městská rada zamýšlela školu soukromou, aby měla větší vliv na její řízení. Nakonec bylo přijato usnesení, že Vyšší dívčí škola bude soukromým ústavem o třech vyšších třídách. Škola vznikla v duchu tradičního pojetí ženských povinností. Posláním školy bylo vlastenecky vychovávat české dívky.

Prvním ředitelem školy se stal Vilém Gabler. Ve funkci byl až do roku 1896, kdy ho nahradil Bedřich Frída, bratr Jaroslava Vrchlického. Poprvé v našich dějinách školství byl zaveden institut tzv. třídní učitelky. Inspirace pocházela ze Švýcarska. Třídními učitelkami byly pouze ženy, které na škole vyučovaly ruční práce. Učil zde například Petr Mužák. Na

¹⁰⁹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 65.

¹¹⁰ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 66.

¹¹¹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 66.

škole se vyučovala čeština, francouzština, němčina, dějepis, zeměpis, počty, měřictví, přírodopis, zpěv, kreslení, ženské ruční práce a tělocvik, poté i angličtina, polština, ruština a domácí hospodářství.¹¹² Studium na škole nebylo levné. Školu navštěvovaly dívky ze zámožných rodin. Byl o ní velký zájem. Hned první rok se přihlásilo se 93 žákyň. Chodily sem dívky z ústavu manželů Tesařových či od Františky Svatavy Amerlingové, z pražských veřejných škol i těch venkovských. Dívky byly ve věku kolem jedenácti až třinácti let. Škola si rychle získala prestiž.

Škola začínala v prostorách v Jungmannově ulici, v dalším školním roce se přestěhovala do nového obecního dvora v Hopfenštokově ulici. Roku 1867 se ústav stěhoval do reprezentativní budovy ve Vodičkově ulici, kterou navrhl Vojtěch Ignác Ullmann.¹¹³ Budova byla velmi vlastenecká. V průchodu nad schody visel Brožíkův obraz Husa před koncilem.

Prioritou dívčího vzdělání byly stále ruční práce. Roku 1872 vznikl iniciativou městské rady a Spolku sv. Ludmily tzv. Komitét paní pro dozor nad vyučováním ručních prací ženských, jehož úkolem byla moc při výuce a organizace výstavy dívčích prací.¹¹⁴ Roku 1888 byla vytvořena funkce dozorkyně při vyučování ženských prací. Tuto funkci vykonávala Marie Riegerová-Palacká. Vyučovaly se i další předměty. Například jazyky, počty, psaní, čtení, mluvnice, náboženství, zpěv či vychovatelství. Vlastenectví se ve výuce projevilo např. vyučováním českých dějin, zpíváním svatováclavské hymny místo rakouské, či vyšíváním dle předloh národních ornamentů.¹¹⁵ Škola se řídila pravidelným rozvrhem a měla klasické přestávky a vyučovací hodiny. Závěrečné známky tu nehrály žádnou roli, ale nároky na dívky byly skutečně vysoké.

V 70. letech byla otevřena další třída. Zaměřovala se na výuku psychologie, vychovatelství, jazyků, dějepis, estetiky, zdravotní, domácího hospodářství, kreslení, zpěvu a ženských prací. V polovině 80. let došlo k reorganizaci, při které přibýly dvě třídy rozšířeny o výuku vychovatelství a domácího hospodářství. Novinkou bylo zařazení tělocviku

¹¹² LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 63.

¹¹³ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 63.

¹¹⁴ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 47.

¹¹⁵ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 50.

mezi nepovinné předměty. S tělocvikem museli souhlasit rodiče dívek. První cvičitelkou byla Klemeňa Hanušová.¹¹⁶ „Teprve roku 1887 získala škola zakládací listinu, v níž byl jasně stanoven její cíl: „Účelem této vyšší dívčí školy jest, aby nespouštějíc se zřetele povolání ženského pohlaví v domácnosti, v rodině, ve společnosti národní, odrostlejší ženské mládeži československé, která poměry svými k tomu jest vedena, učbou a vychováním podala té míry vzdělání vyššího, které se vyhledává pro společenské vrstvy vzdálenější.“¹¹⁷ V roce 1888 slavila škola 25. výročí založení. V pamětním spise bylo deklarováno, že cílem školy je vzdělávat přiměřeně ženskému pohlaví. Naučit dívky schopnostem vychovávat děti, být schopnou hospodyní a manželkou. Škola neřešila ženskou otázku. Byla to škola, která pěstovala ideál ženy, která se má starat o rodinu a ve volném čase se věnovat dobročinnosti. Škola svou výukou nevedla k žádné profesi. Povoláním ženy byla domácnost, ale již nestačily rady od maminek, volalo se po tom, aby se práce v domácnosti profesionalizovala.

V 90. letech škole konkurovalo mnoho odborných škol, které nabízely přípravu k povolání. Hlavní konkurencí se stalo dívčí gymnázium Minerva. Škola si i v těchto letech držela svou výlučnost. Rozhodla se nevnímat konkurenci a stavět na tom, že na rozdíl od gymnázia se tu dívky naučí základům péče o dítě a domácnost. Po roce 1918 škola procházela reformami, ale formálně zanikla až roku 1949.¹¹⁸

1. 2. 3 Obchodnicko-průmyslová škola Ženského Výrobního spolku českého

Škola Ženského Výrobního spolku českého byla založena rok po založení spolku. Nesla název Obchodnicko-průmyslová škola. Sídliila v prostorách staré školy u Svaté Trojice ve Spálené ulici.¹¹⁹ Škola měla směřovat k tzv. průmyslovému vychování.¹²⁰ Je nutné připomenout, že jako škola spolková byla soukromá. Což sebou neslo určitá omezení. Omezení se týkala například kvality a rozsahu výuky, která měla charakter kurzů, možnosti

¹¹⁶ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 49.

¹¹⁷ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 50.

¹¹⁹ LENDEROVÁ, Milena, Božena KOPIČKOVÁ, Jana BUREŠOVÁ a Eduard MAUR, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, (2009). s. 423.

¹²⁰ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 108.

uplatnění začek či finančního ohodnocení po absolvování atd.¹²¹ Měla dívky připravit nejen pro rodinný život, ale především díky výuce praktických dovedností na samostatný život, kdyby se neprovdaly. Škola doplňovala nedostatky domácí výchovy, ale nijak nenarušovala tradiční představu ženy v očích společnosti. „(...) Vznikla za účelem „podati dospívajícím dívkám za levnou náhradu a v čase poměrně krátkém vědomosti v oboru obchodu a průmyslu, směřující ku samostatné výživě.“¹²² Žákyně platily nízké školné a nejchudší a osiřelé dívky tu mohly studovat zadarmo. Vyučovalo se zde česky.

Škola měla pět oddělení. První oddělení bylo tzv. „doplňovací vyučování“, druhé „obchodní škola“, třetí „průmyslová škola“, která měla tři obory – kreslíci, rytecký a ženské práce, čtvrté oddělení patřilo výuce jazyků – angličtina, němčina, francouzština a ruština, v pátém oddělení se vyučovala „mimořádná výuka úpravy vlasů“. Oddělení obchodí školy vychovávalo budoucí účetní či písárky. Dívky se mohly uplatnit v živnostech, ku prospěchu jim byla také získaná praxe, kterou vykonávaly v rámci školního obchodu. Oddělení průmyslové školy se zaměřovalo na vzdělání v oborech do výroby – šití, rytectví, základy topografie atd.

Ve škole se ještě pořádaly bezplatné přednášky, pravidelně jednou týdně. Přednášela se literatura, historie a umění. Vedle toho byl od roku 1875 pořádán ošetrovatelský kurz. Škola ošetřování nemocných byla zřízena spolkem a Spolkem lékařů českých, který byl zastoupen profesorem MUDr. Vítězslavem Janovským. Bezplatně zde přednášeli renomovaní lékaři. Výuka probíhala v teoretické i praktické podobě. Absolventky mohly složit praktickou zkoušku a získat tak diplom ošetrovatelky.¹²³ Poté mohly pracovat nejen v soukromých službách, ale i ve veřejných nemocnicích. Roku 1881 tyto kurzy skončily.¹²⁴ Profese zdravotnice se k ženě skvěle hodila, žena byla vnímána jako „anděl strážný“ a zároveň dovedla psychicky podpořit nemocného.

¹²¹ MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 19.

¹²² BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. 175 s. 108.

¹²³ MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 20.

¹²⁴ BAHENSKÁ, Marie, Libuše HEČZKOVÁ a Dana MUSILOVÁ. *Iluze spásy: České feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Bohumír NĚMEC – VEDUTA, 2011. s. 131.

V prvním roce se k výuce zapsalo 293 žákyň.¹²⁵ Škola byla určena dívkám kolem čtrnácti či patnácti let věku z méně majetných vrstev společnosti.¹²⁶

Škola byla přístupná dívkám ze všech vrstev. Dívky se k sobě musely chovat se vzájemnou úctou bez ohledu na původ. Byly zde vychovávány k mravnosti, aby se staly dobrými ženami českého národa.¹²⁷

Finanční situace školy nebyla snadná. Škola dotovala nemajetné studentky a často byla závislá na podpoře veřejnosti a různých institucí. Příjem inkasovala škola také ze svého obchodu. Ten se stal brzy důvodem k nevraživosti okolních řemeslníků.¹²⁸ Škola vždy pečlivě informovala veřejnost o svém působení i výdajích a potřebách. O dalším osudu školy a spolku bylo pojednáno výše.

2. Eliška Krásnohorská

2. 1 Život

Eliška Krásnohorská se narodila v Praze dne 18. listopadu 1847 jako Alžběta Pechová. Otec Ondřej Pech pocházel z chudé mlynářské rodiny z Jablonce nad Nisou.¹²⁹ V dětství, v deseti letech odešel do Prahy, kde se vyučil natěračem. V Praze si otevřel i lakýrnický podnik. Brzy se oženil, jeho první ženou byla Marie Svobodová, společně měli tři děti. Často mu pomáhala v jeho podniku. Bohužel již v roce 1834 zemřela.¹³⁰ Otec se brzy poté podruhé oženil, jeho další ženou byla Dorota Vodvářková. Pocházela z rodiny panského kováře v Blatné, a do Prahy odešla do služby. Pracovala jako panská v domě generála. I když se vůbec nechtěla vdávat, chtěla do kláštera, kde by se věnovala malbě, zpěvu a „básnění“, za

¹²⁵ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. 175 s. 109.

¹²⁶ MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 19.

¹²⁷ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 74.

¹²⁸ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 75.

¹²⁹ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská*. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. s. 11.

¹³⁰ Vařila na domácím krbu, který se vzňal a popálil ji, zemřela.

Ondřeje Pecha se provdala roku 1835.¹³¹ Spojovala je láska k umění a divadlu. Měli spolu pět dětí - Jindřicha, Adolfa, Juliana, Alžbětu a Dorotu. Ondřej Pech se narození nejmladší dcerky už nedočkal, zemřel na cholera měsíc před jejím narozením v lednu 1850.

Eliška po svých rodičích zdědila zájem o umění. „*Otec můj byl náruživým milovníkem umění výtvarného, jež dovedl, až postrádal veškerého návodu a poučení, posuzovati bezprostředním pudem dobrého vkusu.*“¹³² Otec kromě umění investoval také do knih, především českých autorů. Eliška tak od dětství vyrůstala v kulturním prostředí. Matka jí byla skvělou učitelkou češtiny.

Po smrti otce se děti s matkou přestěhovaly do Spálené ulici. Do jejich domu chodily často návštěvy z uměleckých kruhů. Většinou se jednalo o spolužáky jejich starších bratrů. Bratr Adolf navštěvoval malířskou akademii a bratr Jindřich se věnoval hudbě.¹³³ Roku 1853 začala docházet do soukromé dívčí školy manželů Heleny a Antonína Svobodových. Tuto školu navštěvovaly i dívky z předních českých vlasteneckých rodin. Dívky se tu učili ručním pracím, francouzštině, náboženství a také čtení, psaní a počítání.¹³⁴ Do této školy docházely i její sestry. Začalo se jí tu také říkat Eliška „*pan učitel Svoboda byl první, kdo k Eliščinu překvapení ji neoslovoval Alžběta, ale českou podobou Eliška, s odkazem na českou královnu Elišku Přemyslovnu.*“¹³⁵ Protože už Elišku tato dívčí škola neměla co naučit začala brzy poté docházet do ústavu sester Krausových, který se specializoval na ruční práce. Sem Eliška nezapadala, protože ústav nebyl vlastenecky orientován. Rok na to se Eliška znovu vrátila do ústavu manželů Svobodových, tentokrát ale jako učitelka francouzštiny.¹³⁶ Vydělané peníze investovala do hodin zpěvu a hudební teorie na Žofínské Akademii u Josefa Leopolda Zvonaře.¹³⁷

¹³¹ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti.* s. 12.

¹³² PECHOVÁ-KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Z mého mládí: vzpomínky životopisné.* Praha: Vaněk a Votava, [1920]. s. 15.

¹³³ Tamtéž

¹³⁴ Malínská, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělávání a postavení žen v české společnosti v 19. Století a na počátku 20. Století.* Praha: Libri, 2005, s. 33.

¹³⁵ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti.* s. 17.

¹³⁶ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti.* s. 18.

¹³⁷ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti.* s. 19.

Vzdělávala se ale především díky jejich domácímu uměleckému salónu. V bytě se scházeli vzdělanci a společně diskutovali o literatuře či hudbě, zpívalo se u piana a hrály se společenské hry. Eliška začala tvořit první básně. Eliščino básnění hodnotil například Alois Vojtěch Šmilovský, káral ji za její satirické sklony, či Josef Durdík, který ji řekl: „*Eliško, z vás něco bude; ale učte se, mnoho se učte! Vy máte neobyčejně zdravý smysl. Tohle je hlavička malá, ale požehnaná.*“¹³⁸ Jejího talentu si brzy všiml i Karel Bendl, který několik jejích básní zhudebnil. Do širšího povědomí se dostala až na plese Riegrových v roce 1863. S neteřemi Františka Ladislava Riegra navštěvovala školu manželů Svobodových. Seznámila se tu s Vítězslavem Hálkem i Karolinou Světlou, kterou Krásnohorská už tehdy jako velkou vlastenku obdivovala.¹³⁹ A protože se již vědělo o jejím talentu, bylo tu vlastně rozhodnuto o jejím dalším působení.

Brzy poté se u Elišky navíc projevila její celoživotní nemoc. Trpěla chorobou kloubů, nemocí zvanou „kloubní hostec“, revmatismus doprovázený horečkami.¹⁴⁰ Tak se musela vzdát kariéry pianistky, o které jako dítě snila. Limitovalo ji to i v psaní, kvůli bolestem byla často upoutána na lůžko. Léčila se prakticky celý život, bohužel často špatně, což vedlo k dalším potížím, například se zrakem. Vzhledem k jejímu zdravotnímu stavu ji bylo doporučeno, že „*ve vlastním zájmu nemá mít děti ani se vdát.*“¹⁴¹

S příchodem Karoliny Světlé byl do života Elišky vložen jakýsi řád. Karolina Světlá ji pomáhala s literární činností a podporovala ji v jejím úsilí. V této době vznikl také její pseudonym. Vzdala tak hold svému otci, který věřil, že pochází z rytířského rodu. „*[...] bývala prý v Čechách rytířská rodina Pechů z Krásné hory, a já slychajíc o tom, napsala jsem leckdy ze žertu pod své verše: Eliška z Krásné hory nebo Eliška Krásnohorská.*“¹⁴² Její práce začali být publikovány, nejprve v Lumíru a brzy v dalších listech. Se Světlou ji začalo pojit

¹³⁸ E PECHOVÁ-KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. Z mého mládí: vzpomínky životopisné. Praha: Vaněk a Votava, [1920]. s. 31.

¹³⁹ PECHOVÁ-KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. Z mého mládí: vzpomínky životopisné. Praha: Vaněk a Votava, [1920]. s. 134.

¹⁴⁰ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti.* s. 22.

¹⁴¹ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti.* s. 26.

¹⁴² PECHOVÁ-KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. Z mého mládí: vzpomínky životopisné. Praha: Vaněk a Votava, [1920]. s. 144.

velké celoživotní přátelství. Také se setkala s Bedřichem Smetanou, kterému nejprve překládala německé texty skladeb.

Na podzim roku 1867 se rodina odstěhovala do Plzně k jedné z dcer.¹⁴³ Eliška tu hodně četla, chodila do divadla a zpívala v místním Hlaholu. Literární dílo Elišky Krásnohorské je velmi rozsáhlé. Věnovala se překladatelské činnosti a od roku 1867 publikovala v Hálkových Květech, o pár let později byla přizvána do Vlčkovy Osvěty a především přispívala do Ženských listů.¹⁴⁴ V podstatě díky neúnavnému naléhání Karoliny Světlé, aby se ujala redigování Ženských listů, se Eliška vrátila roku 1874 do Prahy.¹⁴⁵

V Praze se věnovala nejen literární činnosti, ale především ženské otázce. Její úsilí by se dalo rozdělit do dvou etap: „*první spočívala v zřízení středních škol – gymnázií pro ženy a vyvrcholila založením Minervy, druhá etapa pak byla v probíjení možnosti vysokoškolského (univerzitního) studia pro ženy a byla korunována absolutoriem prvních žen na univerzitě.*“¹⁴⁶

Eliška Krásnohorská byla literárně aktivní a emancipačně činná až do své smrti. Zemřela dne 26. listopadu 1926 ve věku sedmdesáti devíti let.¹⁴⁷

2. 2 Emancipační úsilí

„*Eliška Krásnohorská se od začátku 70. let stává pro Světlou člověkem, u které si ověřuje své umělecké a společenské názory, ale především program řešení ženské otázky u nás.*“¹⁴⁸ Světlá se v té době podílela na pořádání vzdělávacích přednášek Amerického klubu dam, otevřeně sdělovala své názory týkající se ženské emancipace a zajímala se i o problémy vdov a sirotků, kterých bylo v důsledku prusko-rakouské války mnoho. Z tohoto důvodu

¹⁴³ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. s. 25.*

¹⁴⁴ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. s. 27.*

¹⁴⁵ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. s. 34.*

¹⁴⁶ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. s. 35.*

¹⁴⁷ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. s. 52.*

¹⁴⁸ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. s. 29.*

založila Světlá v roce 1871 Ženský Výrobní spolek český, při kterém vznikla i průmyslová škola. Eliška se sice do přímého vedení Výrobního spolku dostala až v 90. letech, ale působila již v Ženských listech, ve kterých často reagovala na veřejné mínění. Roku 1877 sepsala článek, ve kterém vysvětlila rozdílné záměry existujících dívčích škol. Reagovala tak především na nařčení ředitele soukromé Vyšší dívčí školy, který školu Výrobního spolku označil za konkurenční ústav. Výrazně zdůraznila, že hlavním cílem školy Výrobního spolku je naučit dívkám takových dovedností, aby se mohly samy uživit. Hájila existenci Výrobního spolku: „Zkušenost ukázala, že největším svízelem a nejtěžším závažím, kterýmž snaha přemnohé poctivé ženy obracována v niveč, nejsou ani kruté poměry hmotné, nýbrž zlo že vězí ještě hloub; že netřeba pouze ženám práci dáti, nýbrž ještě předněji že třeba je nučiti práci! Shledáno, že příčinou nejzhoubnějších chorob společnosti, ba sama chorobou těžkou a malomocenstvím jest nevědomost, zde pak na předním místě nevědomost ženská. Nesčíslnými a přežalostnými objevily se býti její oběti. Nedostatečnou ukázala se býti všeliká podpora hmotná, byť i štědrá dobročinnost měla po boku, - neboť propast bídy, která by ji pohltila, ani na okamžení by se jí nenasytila, zůstávajíc stále stejně zejíci a hladovou. Ukázalo se, kterak nevědomost ženská podrývá blaho nejen přítomnosti, ale i pokolení budoucích... Nevědomost ženská upravuje doupě nemravnosti mužově, často jeho zločinu, stávajíc se nevidomou spoluvinicí...Nevědomost, slabost ducha ženy dávala moc a vládu všem oněm vášním surovým a sobeckým, kterým ničí blahobyť jak rodin, tak celých společenských tříd a provádějí na divadle společenské bídy svůj hnusně nádhernej rej.“¹⁴⁹

Eliška Krásnohorská spojovala emancipaci žen se sociální problematikou. Ženskou otázku nevnímala izolovaně jen na požadavek vyššího vzdělání, ale bylo podle ní „otázkou hmotného bytí či nebytí, otázkou chleba či hladu, práce či neřesti, blahobytu či bídy, života či zahynutí nesmírné většiny veškerého ženského pohlaví.“¹⁵⁰ Na prvním místě bylo potřeba vyřešit sociální postavení samostatných žen a poté až vzdělání. Problém emancipace žen vnímala hlavně v rovině ekonomického osamostatnění. Bylo potřeba zajistit výživu nezaopatřených žen. To mohou být nejen neprovdané dívky, ale i vdovy. „Aby se tyto ženy dovedly pracovně zapojit, za to by měla nést zodpovědnost cílevědomá výchova zejména středních vrstev, jejichž dcery na práci pro obživu pohlížely jako na něco nepatřičného a

¹⁴⁹ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 73-74.

¹⁵⁰ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská*. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. s. 4-35.

jejich stavu nedůstojného.“¹⁵¹ Vydala rozsáhlý článek nazvaný „Naše snaha“¹⁵², ve kterém vysvětluje příčiny a cíle ženského hnutí. „Krásnohorská na začátku upozorňovala, že i když příchod feminismu přinesl heslo „rovné právo všem“, ani v ideálech ani v praxi žen se zatím tato myšlenka nijak podstatně nerozšířila. Ideálem většiny žen ze středních vrstev (nikoli však životní skutečností, která byla většinou dost neutěšená) bylo vést pohodlný, zahálčivý život, starat se o pohodlí muže, těšit se jeho láskou a vychovávat děti. A toto vše navzdory skutečnosti, že většina mužů nebyla schopna i svou nejpilnější práci a svými výdělky slušně uživit rodinu, čímž trpěly i ženy.“¹⁵³ Představila tak obraz ekonomických poměrů širokých vrstev. Upírání ženě právo na vzdělání a podílení se na veřejném životě vnímala jako nemravnost. Vyčítala, že ženy jsou odsouzeny k pasivitě a životnímu stylu v předsudcích. Učené ženy byly v této době téměř připodobňovány k čarodějnicím, ale přesto se celá společnost obávala situace, kdy se jim narodí dcery, které nedokáží zabezpečit. Ale jak už bylo zmíněno, problém se nevztahoval pouze na neprovdané ženy. Přišla s vhodným východiskem, zaměstnávání žen na částečný úvazek, který by jim umožnil zvládat obě životní role. Argumentovala i proti názoru, že zaměstnané dívky mají menší zájem o sňatek. „(...) domnívala se, že kdyby se snížil počet sňatků „z vypočítavosti“, nebylo by to žádné neštěstí. Svobodný stav žen, které by o sňatek nestály, by neměl být na úkor jejich důstojnosti, jak tomu bylo dosud, kdy se nad „starou pannou“ mohl každý ušklibat a ponižovat ji.“¹⁵⁴ Mladé dívky byly často nuceny do sňatků s výrazně staršími muži, což jen prohlubovalo všeobecné mínění o mužské nadřazenosti. Kritizovala nedůstojné postavení žen v manželství, kdy žena vykonávala v podstatě práci služebné a neměla na nic právo. To vše podtrhával fakt, že ženy byly nevzdělané a skutečně tak nebyly příliš prospěšné a mužům mohly dokonce připadat nudné. Dívky potřebovaly dospět a k tomu musely začít samostatně myslet a vzdělávat se.

Vztah Elišky Krásnohorské k ženské otázce byl přesto zvláštní. Nesouhlasila s argumentem, že pro ženu je přirozené mít děti.¹⁵⁵ Vyvíjela obrovské úsilí, aby změnila pohled společnosti, přesto ale sama „nepřímo přiznávala, že nebýt nevyléčitelné nemoci, její život by se zřejmě odvíjel ve zcela tradičním duchu a ještě na počátku sedmdesátých let 19.

¹⁵¹ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti.* s. 35

¹⁵² *Iuže spásy*, s. 121-140.

¹⁵³ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci.* Praha: JANUA, ©1999. s. 69.

¹⁵⁴ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci.* Praha: JANUA, ©1999. s. 70.

¹⁵⁵ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci.* Praha: JANUA, ©1999. s. 70.

století byla pro ni představa sňatku ztotožněna s jednou z forem nabytí samostatnosti.¹⁵⁶ O to překvapivější byl její odklon od představ své velké přítelkyně Karoliny Světlé a dosažených idejí ženského vzdělávání. Eliška šla dál za svými cíli a zaměřila své úsilí na vyřešení problému nedosažitelnosti středního vzdělávání zakončeného maturitní zkouškou.

Nespokojila se s dosaženou úrovní ženského vzdělávání a tvrdě kritizovala výuku na soukromých dívčích školách, „z nichž šestnáctileté dívky vycházely se znalostmi, jež měli na státních školách dvanáctiletí chlapci. Požadovala, aby dívkám bylo povoleno studovat všechny obory.“¹⁵⁷ Vzdělání bylo jedinou možnou cestou ke skutečné nezávislosti a následné ekonomické samostatnosti žen.

Roku 1881 napsala článek „Ženská otázka česká“. V něm připomínala „že mnozí slavní učenci a politikové v moderní době hájili práva žen s historicky podloženým přesvědčením, že čím je postavení žen ve společnosti rovnoprávnější, tím je úroveň celé společnosti vyšší,“¹⁵⁸ Ženskou důstojnost spojovala s češtvím. Také ji přirovnávala k otázce dělnické, kde byly vykořisťovány ženy tím, že nedostávaly za stejnou práci stejný plat. Problémem nemajetných dívek bylo, že jim nezbývalo nic jiného, než nastoupit do práce, a to přímo po boku mužů. Ztratily svou tradiční roli a muži je nebraly vůbec vážně. Problém viděla i v nedostatečné výchově dívek ze zámožnějších vrstev, které často neuměly hospodařit. Znovu opakuje požadavek vzdělání jako prostředek vyspělosti, ale obávala se, že to je právě to, co mužům vadí. „Slabost žen a jejich nevědomost mužům lichotila a muži se zřejmě báli, že vzdělaným ženám nebudou stačit. Krásnohorská argumentovala, že vzdělané ženy budou vychovávat vzdělanější a zodpovědnější muže, a tím se dostane rychle na vyšší úroveň nejen česká rodina, ale celý český národ.“¹⁵⁹

2. 2. 1 Ženské listy

Ženské listy vycházely původně jako měsíční příloha k týdeníku Květy a vznikly tak zásluhou Julia Grégra v roce 1872. Redigování bylo nabídnuto Elišce Krásnohorské, ale ta

¹⁵⁶ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 130.

¹⁵⁷ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 70.

¹⁵⁸ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 71.

¹⁵⁹ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 72-73.

v té době z rodinných důvodů nemohla odejít z Plzně. Kvůli finančním potížím ještě téhož roku Květy splynuly se Světazorem, který s měsíčníkem pro ženy nepočítal. Česká vlastenecká společnost si uvědomovala nutnost periodika pro ženy, a tak roku 1873 začal Ženské listy vydávat Fr. A. Urbánek. Časopis nesl podtitul „Časopis pro záležitosti žen a dívek českoslovanských.“ Redakci vedla Věnceslava Lužická. Časopis od roku 1874 vlastnil a redigoval výbor Ženského výrobního spolku.¹⁶⁰ Redakce listu se ujaly tři jeho členky, Karolina Světlá – starostka spolku, Sofie Podlipská – náměstkyně starostky a Eliška Krásnohorská – sekretářka spolku.¹⁶¹

Hlavní slovo měla zakladatelka spolku Světlá, která v časopise chtěla hlavně propagovat myšlenky ženské vzdělanosti a přípravy dívek pro ekonomickou samostatnost. Důležité bylo zveřejňování volných pracovních míst pro dívky a ženy. To vše samozřejmě na vysoké odborné úrovni, tak aby byl časopis zajímavý pro celou rodinu a zaujal i muže.

Mezi pravidelné autory, přispívající do Ženských listů patřily členky Výrobního spolku jako Sofie Podlipská, Karolina Světlá, Anna Kučerová, Věnceslava Lužická a další. Do časopisu přispívali i muži, které publikovali populárně-naučné texty, týkající se lékařství nebo cestování. Přispívali například Jan Karel Škoda, Josef Prokeš nebo Vítězslav Janovský.¹⁶²

Grafická úprava se téměř neměnila. Jednalo se o střední sešitový formát většinou o dvaceti stranách, bez jakýchkoli grafických úprav. Titulní list měl modrou barvu s černým tiskem. Zadní strana sloužila přehledům a seznamu členských příspěvků. V časopise se příliš často neobjevovali ilustrace, jen občas tu byly ukázky z kreslířských prací žaček. Později byly vkládány fotografie významných osobností. K příležitosti mimořádných událostí byl počet stran navyšován nebo byly vydávány přílohy. Články byly psány ve dvou sloupcích, často nepřehledně. To se změnilo za vedení redakce Eliškou Krásnohorskou. Vycházely jednou za měsíc, vždy k prvnímu dni v měsíci.¹⁶³

¹⁶⁰ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. s. 33.*

¹⁶¹ *Ženské listy*. 1883. r. 11. č. 1. ISSN n21536. s. 1.

¹⁶² NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 70-80.

¹⁶³ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. s. 36.*

Články měly probouzet české ženy a vychovávat je. Krásnohorská uveřejňovala články pod svým jménem, ale i pod různými pseudonymy. „*Součástí jejího vzdělávacího programu byla i kulturní informace, kterou prováděla pomocí recenzí, referátů a článků o současné české literatuře.*“¹⁶⁴ Vycházely tu také povídky na pokračování, statě týkající se ženské problematiky, cestopisy, dopisy čtenářek i čtenářů a také školní a spolkové zprávy. Spolkové zprávy se věnovaly především ženským ručním pracím. Část periodika byla věnována domácnosti, receptům a kosmetickým přípravkům. Ženské listy svými vychovatelskými, mravoučnými a zdravotními články pomáhaly ke vzdělanosti žen.

Od roku 1875 se Ženský výrobní spolek stal i nakladatelem měsíčníku a odpovědnou redaktorkou byla jmenována Eliška Krásnohorská. V této funkci zůstala celých třicet pět let. Zvedla kulturní úroveň časopisu a dokázala se po všechny ty roky vypořádat i s finančními problémy. Pod vedením Krásnohorské došlo k velké proměně. Krásnohorská z časopisu vytvořila moderní měsíčník, který přinášel novinky ze světa kultury, školství a novinky z domácího i zahraničního ženského hnutí.¹⁶⁵ Časopis soustředil na články, které byly poučné, životopisné nebo povzbuzujícího obsahu. Ženské listy tak změnou struktury definovaly i posun v ženském hnutí od pouhé filantropie a vlastenectví. „*Krásnohorská k proměně píše: „Nebyly nám již potřebou ani novinkou kuchařské recepty, předpisy pro domácí práce, ani obrázky módní, potřebou však bylo povzbuzování dívek a žen, aby na základě vzdělání, které jim dávaly vyšší dívčí školy, budovaly dále i výše, obohacující se vědomostmi o pokrocích (...) a širším oboru národního života vlasteneckého, společenského i kulturního.*“¹⁶⁶

Od roku 1875 vycházely Ženské listy už jako obsáhlý měsíčník s pevně stanovenými rubrikami. „*Po úvodním článku (naučném nebo beletristickém) následovaly Dopisy redakci, Literatura (nejčastěji recenze), Směs, Zprávy spolkové a školní, Bibliografie a Listárna redakce. Součástí časopisu se stala bohatá inzerce. Orientoval se i na mimopražské spolky,*

¹⁶⁴ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987.* Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. s. 36.

¹⁶⁵ BAHENSKÁ, Marie, Libuše HECZKOVÁ a Dana MUSILOVÁ. *Ženy na stráž!: české feministické myšlení 19. a 20. století.* Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2010.

¹⁶⁶ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století.* 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 59.

připomínal významná výročí spojená s ženským hnutím a jeho osobnostmi, pravidelně byly otiskovány výroční spolkové zprávy.“¹⁶⁷

„V osmdesátých letech se v Ženských listech začal výrazněji ozývat hlas, který podněcoval ženy k úvahám o úplném středoškolském vzdělání vedoucí k vzdělání univerzitnímu.“¹⁶⁸ Roku 1883 vyšel článek věnovaný desetiletému jubileu vzniku Ženských listů, který shrnoval vznik Ženských listů, jejich náplň, poslání a snahu.

*„Nejvýraznější úroveň obsahu měl časopis patrně v devadesátých letech, kdy v něm Krásnohorská nejen informovala o ženských otázkách, ale přivedšim burcovala veřejnost k podpoře založení Minervy a k zpřístupnění univerzitního studia ženám.“*¹⁶⁹ Ženské listy v těchto letech také usilovaly o občanské a volební právo žen. V těchto letech je už jasně patrná proměna časopisu. Články pocházejí od vědeckých kapacit a probírají odborné otázky. Čtenářky jsou již vzdělanější a informovanější. Jsou zde uveřejňovány i kritiky Krásnohorské, medilóny o autorech, výběr z děl či korespondence. Roku 1891 je v Ženských listech uveřejněna shrnující studie ženského emancipačního hnutí za 19. století, nesla název „K dějinám ženské otázky“.¹⁷⁰

Krásnohorská vedla Ženské listy až do roku 1911, i po svém odchodu dále přispívala. Až od počátku století se na titulní straně objevuje jméno hlavní pomocnice Krásnohorské – Kristina Nevšimalová. Do té doby vykonávala veškerou činnost a práci sama Krásnohorská.¹⁷¹ V roce 1911 převzala činnost starostka spolku Jindřiška Flajšhansová.

¹⁶⁷ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 72.

¹⁶⁹ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987*. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. s. 37.

¹⁷⁰ *Ženské listy*. 1891. r. 19 č. 1.

¹⁷¹ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987*. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. s. 37.

3. Minerva, spolek pro ženské studium

V polovině osmdesátých let 19. století začaly aktivity Elišky Krásnohorské směřovat na přípravu založení dívčí střední školy. Cílem nebylo zřídit další školu zaměřenou na průmyslové vzdělání či jiné odborné dívčí školy, ale vypořádat se s „poslední“ nerovností k přístupu ke vzdělání, tedy zřídit dívčí gymnázium. Výsledkem mělo být zřízení instituce, která by dívky připravila na vysokoškolská studia.

Prosazení myšlenky dívčího gymnázia bylo dlouhodobým procesem. K prvnímu pokusu došlo v roce 1868. Pražští profesori Gabriel Blažek, Pavel Jehlička a František Čupr, ale bohužel neuspěli.¹⁷² V této době k tomu nebyla nejen vhodná politická situace, ale ani společnost tomu nebyla nakloněná. Zdá se, že společnost nebyla připravena ani o více jak

¹⁷² LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999.s. 67.

dvacet let později, ale přeci jen ženské hnutí ušlo velký kus cesty. Byl čas se posunout ještě dále.

K říšské radě byly podány petice, které žádaly, aby zákon dovolil ženám studovat na lékařské a filozofické fakultě. Říšská rada tyto petice přijala k projednání. Tou dobou bylo dokonce císařem uděleno povolení k provozování praxe první lékařce v Rakousku. Rosa Karschbaumová získala od císaře možnost působit v Čechách. To snahy založení gymnázia jenom posílilo. Krásnohorská toho využila a sepsala petici na podporu spolku Minerva. Argumentovala právě tím, že pokud to císař povolil již jedné lékařce, bylo by nepochopitelné, aby českým dívkám byla ubírána možnost gymnázia. Žádala tedy přistoupení studia pro ženy na univerzitách.¹⁷³

3. 1 Plán zřízení

Plánem bylo zřídit školu za pomoci Ženského výrobního spolku českého. I přes laskavé přátelství se zakladatelkou Výrobního spolku Karolinou Světlou k tomuto kroku nedošlo. Světlá zůstala věrná původnímu poslání školy při Výrobním spolku a odmítla zřízení přípravné třídy pro další studium. I tak se ale Krásnohorské dostalo od spolku pomoci a podpory.

„Po celou dobu, než jsme mohli zřídit spolek Minervu, poskytoval nám Ženský Výrobní spolek nejnnutnější administrativní výpomoci, ačkoli z počátku kromě tehdejší jeho starostky paní Emilie Bártové, nikdo ve spolku tom nevěřil v možnost, že by střední škola naše dosáhla svého uskutečnění získala si tam nadšená přesvědčivost její přece vrch, a za krátko celý spolek přál budoucí škole upřímné přízně a horlivé spolupráce své. Uvidíš, Eliško! Říkavala mi paní Bártová se zářícím zrakem a uvidíš jistě, že se všechno vydaří! Budou studovat budou budou! Budou doktorkami a profesorkami!“¹⁷⁴ Světlá Krásnohorskou varovala před reakcemi společnosti a spíše ji od toho odrazovala. A nebyla sama. Krásnohorská se ale nenechala zastrašit, a ve svém úsilí pokračovala dál. Nebyl to snadný proces, ale během roku 1890 se začaly postupně dít ty správné kroky. Kvůli četným administrativním problémům nepřipadalo v úvahu zřídit státní gymnázium, proto se rozhodla jít cestou soukromé instituce. Už od

¹⁷³ LA PNP, Minerva, spolek pro ženské studium – Praha, č. inv. 1448-1451, č. přír. 22/76

¹⁷⁴ Památník národního písemnictví – Jitro ženského studia psáno pro Lidovou univerzitu, studie, rkp., 1 1 II

počátku tedy bylo jasné, že ústav nebude mít tzv. právo veřejnosti, a tudíž nebude moci vydávat maturitní vysvědčení.

Zřízení spolku jako takového původně vůbec nebylo v plánu, ale ukázalo se to jako nezbytné. „Původně však jsem si ani nepřála zřídit spolek pro udržování střední školy dívčí, jednak proto, že šlo o nejistý pokus dost odvážný, jehož nezdar jsme chtěli raději riskovati a snést sami, než společně s větším počtem účastníků, kteří by v případě nepřízně mohli vyčítati, že jsme je k něčemu neslavnému zavdali. Nadšeně tedy dali jsme si slovo, že se do toho pustíme, odhodláni vydati se třeba i na posměch, kdyby se náš pokus nezdařil. I k uhrazení možné škody peněžité jsme se sami zavázali. My sami tři – a kdo to byl? Mimo mne náš právní rádce advokát Dr. Vojtěch Bárta a pak hlavní můj spojenec prof. Fr. X. Prusík, s nímž jsem byla sjednocena o organizaci školy a jejím učebním programem, jenom z příčiny, že právě on by vyhlédnut za ředitele téže školy, nehodilo se mu, vystupovati svým jménem před úřady jako příslušník trojčlenného našeho komitétu zakládajícího, aby se nemohlo snad zdáti, že chce zřizovati školu pro sebe, pročež místo jeho podpisovala s tím i ručila jeho choť, paní Ludm. Prusíková.“¹⁷⁵

Krásnohorská měla v Praze početné zastoupení, podporovali ji také advokát Tomáš Černý, lékař Vítězslav Janovský, Dora Hanušová, Vilma Sokolová, Pavla Matternová, Teréza Nováková a v neposlední řadě například Vojta Náprstek.¹⁷⁶ Mezi podporovatele Minervy naštěstí patřilo dostatek příznivců. Řada z nich se stala zakládajícími a přispívajícími členy. Minervu podporovaly i mimopražské spolky – brněnská Vesna, přerovská Vlasta, ženské spolky v Chrudimi, Mělníku, Mladé Boleslavi, Pardubicích či Plzni.¹⁷⁷

Složitější už to bylo s hledáním podpory v politickém sektoru. Bylo potřeba najít ochotného poslance, aby se ve věci přičinil v říšské radě. Oslovení politici ji většinou odmítli, například F. L. Rieger či bratři Grégrové. „Pro většinu mužů bořila středoškolsky vzdělaná žena staletý mýtus ženství. Mužné nadšení pro vyšší dívčí školu bylo náhle tatam. Už nešlo o vzdělanou partnerku, která se ochotně chopí vařečky, ale o potencionální konkurenci na

¹⁷⁵ Památník národního písemnictví – Jitro ženského studia psáno pro Lidovou univerzitu, studie, rkp., 1 1 II

¹⁷⁶ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 131.

¹⁷⁷ Tamtéž

trhu práce, o ohrožení tisícileté dominance.“¹⁷⁸ Odmítavé postoje byly slyšeny i od jiných intelektuálů. Nemohu nezpomenout reakci učitele státního ústavu pro vzdělávání učitelek dr. Hryse...“*věřtil mně: Bůh vás bude trestati za hřích proti zákonům jeho odvěčným. Setrváte-li při tom znemravňování českých dívek, nemine vás prokletí!*“ – Nebo další reakce: „*A ctihodná, dobrodušná, obstarožná paní Pervolfová, matka ... dvou pražských, vážených učitelek, přeběhla chvatně od paláce Lažanského k Národnímu divadlu, ... aby mi řekla: „Musím vás napomenouti, slečno! ... přivoláváte na sebe trest, a Bůh vás musí trestat, i budete potrestána, dočkáme se toho, však uvidíte!“ A hrozila mi rukou tak, až se lidé s podivem na nás ohlíželi.*“¹⁷⁹

Negativních názorů bylo více. Známy je i názor významného českého lékaře Eduarda Alberta. „*I někteří vzácní, čestně osvědčení příznivci ženského vzdělání jako nezapomenutelný J. U. Dr. Tomáš Černý a prof. Dr. František Studnička, mínili, že provedení našeho plánu jest nemožno, a radili, abychom se ucházeli u nejvyšší správy školní o připuštění žaček na gymnasia mužská. Avšak oba ti pánové stali se přesvědčenými, šlechtnými podpůrci plánu našeho, když jsem jim pověděla toto: Příznivá nám část učitelstva pražského z ochoty k nám přivedla anketu mezi žačkami škol obecných, jejíž výsledek byl, že ani jediná dívka desetiletá netoužila a nebyla by obdržela svolení rodičů, aby vstoupila do gymnasia chlapeckého, z podobné ankety na školách měšťanských pak vyšlo najevo, že slušný počet žaček čtrnácti a patnáctiletých by se rád a za souhlasu rodičů hlásil na střední školu dívčí, jež by za pět let jim hojně nahradila vzdělání, jehož se marně domáhaly na přeplněných ústavech pro vzdělání učitelek dívky, přinášející si ze škol měšťanských vysvědčení nejlepší, jichž rok co rok bývalo asi dvě stě odmítáno.*“¹⁸⁰

3. 1. 1 Provolání „Vzdělanstvu českému“

Spolek připravil petici žen k říšské radě tzv. Provolání českých žen k Říšské radě ve Vídni. Hlavním cílem bylo přesvědčit ministerstvo vyučování, aby ženám povolilo přístup na lékařské a filozofické fakulty za stejných podmínek jako mužům. Text petice byl k podpisu v místnostech Výrobního spolku. Viz. příloha č. 1. Ohlas byl velký, svůj podpis připojilo

¹⁷⁸ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 67.

¹⁷⁹ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Co přinesla léta: druhé knihy vzpomínek svazek I*. Praha: Vaněk a Votava, [1928].

¹⁸⁰ Památník národního písemnictví – Jitro ženského studia psáno pro Lidovou univerzitu, studie, rkp., 1 1 II

4810 lidí jen v samotné Praze.¹⁸¹ Provolání zveřejněné v Ženských listech v únoru 1890 a předložené Karlem Adámkem Říšské radě dne 11. března 1890 (transkripce).¹⁸²

„Vysoká sněmovno poslanců Rakouské rady říšské!

V celém civilizovaném světě snaha po vyšším vzdělání žen nabyla takového významu, že vlády a zákonodárné sbory vidí se pohnuty obracet k ní vážný zřetel. Z iniciativy soukromé a pomocí spolků vzešly všude první kroky k uskutečnění snahy oné, ale brzy poznaly také správy států svou povinnost činně a podpůrně přispěti k dílu, jehož cílem jest duševní povznesení celé polovice obyvatelstva, oné polovice, v níž prospívají matky, vychovatelky příštího pokolení občanstva, mocný ten činitel předůležitý pro mravní a tělesnou sílu, dělnost, štěstí a slávu národů.

Zvelebení ženského vzdělání náleží k nejušlechtilejším a nejspravedlivějším požadavkům našich dnů. Ve prospěch ženského studia i my v hluboké úctě nížepsané vznášíme k vysoké sněmovně poslanců Rakouské rady říšské tuto prosbu svoji.

Nová doba změnila tvářnost celé společnosti. Žena již není bezvýminečně chráněnkou mužovou, její přirozené povolání v rodině přestalo býti jediným jejím určením; milionům žen nedostane se útulku u domácího krbu; v střední a severní Evropě jest ženská část obyvatelstva četnější než mužská; mnohé domácí práce ženské ustoupily laciným výrobkům průmyslovým; hospodářské poměry co den citelněji znesnadňují úkol živitelů rodin. Ženy v manželství i mimo ně jsou nuceny přispívati mužům svou prací výdělkovou k výživě svojí i svých nejbližších.

Plným tedy právem domáhají se ženy profesionálního vzdělání. Již se nespokojují nemnohými druhy práce, až dosud jednostranně jim vykázanými, poněkud nižšími a zvláštního nadání nevyžadujícími. Chtějí se zúčastniti všech - i nejvyšších povolání, ku kterým příroda sama jim dala náklonnost a samorostlou schopnost. Zvláště volá je hluboký hlas srdce ke dvěma krásným životním úkolům: k vychovávání mládeže a k péči o nemocné. Tytéž vlastnosti přirozené, které činí ženu dobrou matkou, činí ji též něžnou pěstovankou dítek

¹⁸¹ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. s. 43.*

¹⁸² SEKYRKOVÁ, Milada, ed. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii. První vydání. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. s. 19.*

cizích a oddanou ošetřovatelkou trpících; tytéž na vyšším stupni vzdělání ji vyznačují jako vzornou učitelku, jako výtečnou lékařku.

Vědeckého vzdělání k vyšším úřadům učitelským i k povolání lékařskému dopřává ženám již každý osvícený stát, vyjma Rakouska a Německa. Celé ostatní Evropa (krom půlostrova Balkánského), celá Amerika, největší oblasti Asie i též osady v Africe a v Austrálii zákonitě uznávají lékařky a profesorky na vyšších ženských, ba výjimkami též mužských učilištích; všude tam ovšem i střední a vysoké školy jsou studujícím dívkám otevřeny.

My v hluboké úctě níže psané předkládáme vysoké sněmovně poslanců Rakouské rady říšské prosbu, aby uvážiti ráčila, že v mocnářství Rakouském není ani jediné školy ženské a žádná univerzita neimatrikuluje řádných posluchaček.

Říšské zákony nejsou příznivy ženskému studiu; usnesení univerzitních senátů ba i nechť jednotlivých profesorů může každou podobnou snahu ženskou zmařiti. Tak například i sama filozofická fakulta pražská roku 1876, z příčinou došlé jí žádosti ženské, ve vší formě se rozhodla pro ženské studium, nemělo usnesení její výsledku, neboť otázka jakož principiální byla podrobena dobrému zdání všech tří fakult světských a fakulty právnická i lékařská zamítly žádost většinou hlasů. Jelikož se ženy vůči nepřizní některých profesorů ovšem též marně pokoušely studovati medicínu na univerzitě pražské, osměluje se my v hluboké úctě níže psané dovolávati se lepšího zákonitého poměru aspoň pro ženy české.

Vysoká c. k. vláda zřídila ku vzdělání žen českých toliko dva ústavy v Praze: český c. k. ústav ku vzdělání učitelek a ženské třídy při c. k. umělecko-průmyslové škole. Český c. k. ústav ku vzdělání učitelek nemůže dostačiti všeobecné potřebě; každoročně odmítne sta dívek, úplně způsobilých, a několikráte již "spolek českých učitelek" v Praze zažádal marně o zřízení ústavu druhého. Ale poněvadž maturitní vysvědčení ze střední školy má stejnou platnost jako maturitní vysvědčení z ústavu učitelského, chováme vroucí přání, aby v Praze vzniklo ženské gymnázium, jež by odchovávalo jednak řádné učitelky pro školy národní, jednak řádné posluchačky pro univerzitu - dle naší tužby pro fakulty filozofickou a lékařskou.

Na školách obecných a měšťanských do dnešního dne již učitelky, jimž vysoká vláda věnuje blahovůli vděčně uznávanou, osvědčily se co nejčestnější a dobyly si všestranné vážnosti, plnou měrou zasloužené; nelze pochybovati, zdali by ženy vynikaly zdárně také na vyšších stolicích učitelských, kupř. na ústavech ku vzdělání učitelek, na vyšších dívčích

školách, dívčích lyceích a ženských gymnáziích, jež popř. by se zřídila. Fakulta filozofická měla by se ženám státi přístupnou nejen proto, aby profesorky pro řečené ústavy opatřila vědeckou přípravou, ale proto, aby vůbec odčinila staré bezpráví, které ženám vysoce nadaným

a vědychtivým křivdí tím, že jsou vyloučeny z vysokého učení.

Nejvyšší statek lidstva, vědění, jsa oborem nejdokonalejší svobody, nesmí trpěti žádných výsad rodových a měl by tedy zrušiti též privilej pohlaví. Ženy však i jakož samoukyně nadáním a vědomosti tak zdatně se vyšinuly v literatuře celého světa, že nelze vyvrátiti oprávněnost jejich touhy po vědeckých studiích. Cizina - budiž učiněna zmínka jen o Americe, Anglii, Švédsku, Rusku, Itálii a Francii - poskytuje hojnost příkladů, jak skvělou činnost rozvíjejí ženy na katedře a v řízení školském, i kdyby úspěchů jejich spisovatelských nebylo.

Se stejnou vroucností jako za vědění, jehož na fakultě filozofické možno nabýt, přimlouvají se v hluboké úctě nížepsané i za druhý směr vysokého studia, za vzdělání lékařské pro ženu, spatřující v něm novotu velice žádoucí, jež by měla ku všeobecnému dobru zavedena býti a snažíce se prosebně obrátiti k ní osvícené zření vysoké sněmovny poslanců Rakouské rady říšské.

Ženy bolestně toho postrádají, že lékařského ošetřování ženskou rukou se jim nedostává. Tisíce mladých dívek ba i manželek mlčky trpívají v takových případech onemocnění, při kterých přirozený ostych jim bránívá svěřiti se lékaři, dokud by pomoc ještě byla nasnadě; když pak zlo již do té míry vzrostlo, že přemohlo i zdráhavý útlocit, bývá obyčejně příliš pozdě. I porobeným ženám v zemích východních, v Indii, Číně a Japonsku, dopřáno možnosti, aby se s lékařkami radily; ale s hořem a nevolí pocitují ženy ve vysoce vzdělaném středu Evropy, jak málo vážen jejich cit pro slušnost a pro jemnost mravu.

Působení lékařek všude se setkává se souhlasnou chválou; zkušenost již třiačtyřicetiletá za ně mluví, neboť nejstarší lékařka nynější, Alžběta Blackwellová, dosáhla své hodnosti doktorské roku 1847. Úhrnný počet praktických lékařek současných přesahuje čtyři tisíce.

Budiž nám dovoleno zvláště podotknuti, že také dvě Češky, povzbuzeny vnitřním pudem, zasvětily se lékařskému studiu, a byvši nuceny hledati útočiště na univerzitách

zahraničních, kdež také graduovány byly, nedosáhly žádného radostnějšího údělu, nežli buď v otčině své povolání lékařského se odřící anebo jako vypovězenky v cizině pro cizinu zužitkovati své vědění.

Lékařky zahraničně působí ponejvíce v soukromé praxi, ale domáhají se krok za krokem také míst při veřejných ústavech léčebných a při ústavech zdravotních; v Americe, Anglii

a Francii zaujímají mnohá nižší a vyšší postavení v nemocnicích. Valnou většinou zabývají se léčením nemocí ženských, a když se uváží, jak nevýslovným dobrodiním pro ženské obyvatelstvo každé země jsou i pouhé babičky, vysvitne, jak veliký prospěch mohou trpícím ženám přinésti vzdělané, soucitné lékařky. Se stejným úspěchem věnují se nemocem dětským, očílčitelství

a jiným odborům podmiňujícím nejjemnějšími operace, při nichž útlost dovedené ruky ženské jest téměř nenahraditelná. Ale i jinak všude, kdekoliv lékařkám dovoleno spolupůsobiti, osvědčily se i za nejtěžších okolností jako pravé Samaritánky a milosrdné sestry trpícího lidstva. Na bojištích rusko-turecké války ani v lazaretech bombardované Paříže, v bédách epidemické cholery v Itálii ani v nebezpečích misionářských stanic v Asii a v Africe - nikde se nedaly učenkyň vědy lékařské od svých mužských soudruhů zastíniti srdnatostí, sebezapřením a obětavou vytrvalostí ve službě; všude vyrovnaly se nejlepším z nich. Lékařky se objevily býti hrdinkami ve svém povolání, posvěcenými kněžkami lidumilnosti a nezřídka i nejmuzilejšími oběťmi jejími.

Skvělé svědectví, kterým za filozofické a lékařské studium žen se přimlouvají známé události a mnoholeté zkušenosti ciziny, jest oporou našemu horoucímu přání, aby naše vlast nezůstala poslední za oněmi zeměmi evropskými, které přisoudivše ženám nejlidštější ze všech lidských práv: právo k uspokojení touhy po vědomostech a k vyvinutí vrozených darů duševních, tím bez otálení učinily předůležitý krok na dráze svobody, spravedlnosti a osvěty. Toto přání povznáší nás v hluboké úctě níže psané ku vroucí prosbě:

Vysoká sněmovno poslanců Rakouské rady říšské ráčíž se usnésti na změnách příslušných zákonů v tem smysl, aby ženám za těchž podmínek jako mužům řádné studium univerzitní na fakultách filozofické a medicínské se neodpíralo, dosažení akademických hodností na univerzitách domácích jim se možným stalo a jim dovoleno bylo ucházeti se o stolice učitelské na vyšších ústavech dívčích i provozovati lékařské povolání v zemích

mocnárství Rakouského, zejména v království Českém, markrabství Moravském a vévodství Slezském.“

Tuto petici předložil 11. března 1890 poslanec Karel Adámek, na kterého se s touto prosbou obrátila Krásnohorská dopisem. „*Jakožto povolanému obhájci každé reformy společenské osměluji se Vám zaslati otisk petice, kterou ženské spolky i dámy soukromých kruhů vlasteneckých odpisují a koncem února nebo začátkem března říšské radě podají, i prosím co nejsnažněji, abyste ráčil laskavě mně dáti zprávu, smíme-li žádati, abyste petici sám přijmout a říšské radě odevzdati ráčil, - smíme-li pak i doufati, že byste věci naší věnoval Svou podporu, Svou výmluvnost.*“¹⁸³ Karel Adámek petici předložil poslanecké sněmovně říšské rady navíc „*s doporučením, aby byla v plném znění zařazena do stenografických protokolů.*“¹⁸⁴ „*Poněvadž se mi dostala čestného vyzvání, abych právě ohlášenou petici českých ženských spolků aj. za přípuštění žen k filosofickým a lékařským studiím slavné sněmovny k této důležité iniciativě českých žen ji nyní obrátili. (...) Pokud je mi známo, podepsaly ji všechny české ženské spolky, vynikající zástupcové literatury, vědy a umění, jakož i četní učitelé.*“¹⁸⁵

Český tisk o petici příliš neinformoval. Podporu vyjádřili i Tomáš Garrigue Masaryk a Josef Herold. Všichni tři patřili k aktivním stoupencům dívčího i chlapeckého školství.¹⁸⁶

Krásnohorská se na Adámka obrátila s prosbou, aby vyzval vládu k vypracování vhodného zákonného opatření, díky kterému se budou moci zřizovat střední dívčí školy zakončené maturitou, které by své absolventky připravily k řádnému studiu na lékařské a filozofické fakulty.¹⁸⁷

3. 2 Založení spolku

¹⁸³ MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 25.

¹⁸⁴ MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 25.

¹⁸⁵ Tamtéž

¹⁸⁶ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století.* Praha: Libri, 2005. s. 40.

¹⁸⁷ MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 25.

„V červnu roku 1890 se vedení Ženského výrobního spolku usneslo založit Spolek pro ženské studium Minerva, jehož hlavním cílem mělo být zasadit se o vznik dívčího gymnázia.“¹⁸⁸ Spolek měl zajišťovat finanční prostředky pro soukromou školu.¹⁸⁹ Prvním krokem bylo podání žádosti o povolení ústavu. Podepsala ho Eliška Krásnohorská, Ludmila Prusíková, advokát Vojtěch Bárta a Josef Vilímek. Žádost byla podaná Zemské školní radě dne 9. června 1890.¹⁹⁰ „Zemská školní rada jako kompetentní orgán pro nově zřizovanou střední školu návrh posoudila a 24. července vydala rozhodnutí o jejím otevření.“^{191/192} Prvním předsedou spolku byl zvolen Josef Baudiš, bývalý ředitel Akademického gymnázia. Místopředsedkyní se stala Eliška Krásnohorská a čestnými členy Karolina Světlá a Vojtěch Náprstek.

Karolina Světlá napsala do Žeských listů článek „České Minervě“: „Známoť, že v každém myslícím člověku jest po pudu sebezachování touha po poznání pravdy citem nejmocnějším. Avšak dosud velel slušnosti neúporně, aby dívky k touze té se nepřiznávaly a v sobě ji potlačovaly, jako cosi neženského, jim škodlivého, ba u nich naprosto směšného. Budiž čínská zeď toho úmorného předsudku u nás Minervou konečně rozkotána. ... Budiž dívce schopné, učenlivé, nejen již výjimečně a náhodou dopřáno, aby nahlédla v nevyčerpatelnou studnici vznešených zákonů přírody, nýbrž konečně, tak jako mladíku, určitě dovoleno s porozuměním se kochati v tisícových krásách všehomíra, sledovati průběh jeho vývoje. ... Za hlavní svůj cíl si Minerva arci vytknula prokrestiti dívkám našim cestu k vyššímu učení a pečovati o to, aby týmž směrem a způsobem, jako jejich bratři, se domohly samostatné a české existence, jakožto lékařky, profesorky atd. ... Jak to prospěch pro národ, vypěstuje-li mu Minerva rok za rokem řadu dcer, které budou s to pochopiti otázky časové a mladším sourozencům, stárnoucím rodičům u krbu domácího o nich podati výklad rozumný a pravdivý, které jako manželky budou od choťů svých vyzvány, aby se s nimi radily, mínění svoje pronesly, které místo zábav lichých, lživě estetických, budou jako matky s družkami svými

¹⁸⁸ SEKYRKOVÁ, Milada, ed. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii*. První vydání. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016 s. 11.

¹⁸⁹ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987*. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. s. 42.

¹⁹⁰ AMP, fond Dívčí gymnasium "Krásnohorská" Praha II. - Nové Město, Vodičkova ul. 22 (dále jen Gymnasium Krásnohorská), inv. č. 394, Kronika ústavu, s. 2.

¹⁹¹ SEKYRKOVÁ, Milada, ed. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii*. První vydání. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016 s. 11.

¹⁹² VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská. Praha: Melantrich, 1987*. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti. s. 43.

*rozmlouvat o tom, co by dětem a domácnostem jejich nejvíce ku zdaru a blahu sloužilo, které budou moci býti vším právem příkladem spolužačkám méně příznivě postaveným, jež poznávajíce v nich rádkyně spolehlivé, zajisté ve prospěch rodin vlastníků k nim v otázkách choulostivých a naléhavých vždy důvěrně se obrátí.*¹⁹³

Dne 14. července 1890 vyšel v Národních listech článek, který informoval společnost o dění kolem Minervy. Viz. Příloha č. 2.

Dne 21. červne 1890 bylo vydáno: „*Provolání. Vzdělanstvu českému!*“

Z Čech dáno heslo celému Rakousku a opakováno ozvěnou jazyků jinonárodních: otevřete ženám brány věd, dejte duši ženské světlo nauky, připusťte dívky k vysokému učení!

Otázka ženského studia universitního měla na říšské radě Rakouské vstup šťastný, nejčestnější, a nelíčené uznání se strany jihoslovanské i německé dalo tenkrátě nám Čechům svědectví, že jsme předešli všechny ostatní národy Rakouské zahájením důležitého, časového pokroku kulturního.

Jeho Veličenstvo císař a král dal snahám žen o dosažení práva k universitě nejvyšší sankci, dovolit první praktické lékařce v Rakousku, aby své povolání provozovala.

Není již pochybnosti, že dříve či později intelligence národů i přízeň státu otevře ženám university v celém Rakousku. A není příliš časně starati se o to, aby ženy toho práva, kterého se domáhají, také skutečně mohly užiti – aby se jim dostala k universitním studiím nutné předpravy.

Ženský Výrobní spolek Český v Praze zahájil v Rakousku ruch petiční ve prospěch ženského studia, týž spolek k heslu pojí také skutek, pečuje o to, aby českým dívkám v slovanské Praze naší, první v Rakousku poskytnuto bylo vědomostí opravňujících je hlásiti se na universitu.

Ze středu Ženského Výrobního Spolku Českého v Praze vzniká jednota nová: „Minerva,“ spolek pro ženské studium.

¹⁹³ Ženské listy, 18, 1890, č. 10, Karolina Světlá, „České Minervě“

*Stanovy spolku toho, jehož členy budou pánové i dámy i korporace, podány již velesl. c. k. místodržitelství k potvrzení. Pomocí spolku toho zřídí se soukromá česká střední škola dívčí, první to ústav v celém Rakousku, který bude připravovati dívky k maturitní zkoušce na gymnasiu.*¹⁹⁴

V tomto svolání jsou uveřejněny informace o fungování střední dívčí školy. Například, že škola bude přijímat dívky od 14ti let věku, „z nichž mnohé nejpilnější a nejnadanější přecasto nemají kam se obrátiti, aby své duševní vlohy vyvínovaly a svou touhu po vědění uspokojily, - pro dívky onoho věku, pro které máme vzdělávacích ústavů tak žalostně málo a pro které každé nové přiměřené učiliště bude největším dobrodíním. Však jest to věk, v němž duše dospívá tak jako tělo a právě tak si žádá potravu nutné pro svůj zdar a růst, -- věk, v němž nejen nedostatek chleba se stává zřídlem nejkzáznějších nemocí tělesných, ale právě tak i hlad duševní umoňuje a hubí srdce, povahu, sílu a zdravotu duše. (...) Tak dejte snaživým, nadšeným dcerám českým aspoň ještě jednu školu, otevřete jim skromnou, ale přístupnou střední školu dívčí, první v Rakousku, upravte jim tuto jedinou cestu ke škole vysoké, k níž již právo přisouzeno bude dnes neb zítra!

Budiž to opět české dílo, jež provede prvním skutkem myšlenku, které daly české hlasy první odhodlaný výraz v této říši. Nebudiž vytýkáno Čechům, že jsou slovem předními, ale skutkem posledními! (...)

*Vzděláti tuto mládež – toť úkolem, na který není nám železi přičinění a malé oběti. Nechceme, aby kdokoli kvůli podniku našemu ubral své přízně a štědroty důležitým ústavům a sbírkám národním; přispějž nám, kdo rád a s nadšením dá ještě o hřivnu více a snadně pohřeší malé částky svého přebytku.*¹⁹⁵

Zprávu o zřízení střední školy dívčí při spolku Minerva přinesly dne 24. 8. 1890 Národní listy. Viz. Příloha č. 3.

¹⁹⁴ LA PNP, Minerva, spolek pro ženské studium – Praha, č. inv. 1448-1451, č. přír. 22/76

¹⁹⁵ LA PNP, Minerva, spolek pro ženské studium – Praha, č. inv. 1448-1451, č. přír. 22/76

3. 2. 1 Stanovy spolku

František Prusík vypracoval stanovy spolku včetně podrobného učebního plánu, „(...) *jenž pro první pokus – podmiňoval u žaček čtrnáctý rok stáří a nejlépe z nich žačkám již povědomé na menší počet hodin, vyhradil největší péči předmětům výhradně gymnaziálním a vyměřil celý běh vyučování až do maturity na pět roků.*“¹⁹⁶ Stanovy byly schváleny dne 16. července 1890.¹⁹⁷ Plné znění viz. příloha č. 4.

„*Stanovy, kterými se řídití bude „MINERVA,“ spolek pro ženské studium*“ měly 42 paragrafů, které stanovily základy vedení spolku. V první paragrafu je definován účel spolku. Účelem spolku dle stanovy bylo opatřit dívkám, které se vykáží náležitou způsobilostí vyšší vzdělání a zejména předprahu k studiím univerzitním. Spolek toho chtěl docílit zřízováním přiměřených ústavů českých, pořádáním přednášek a učebních kurzů, vydáváním českých spisů a zakládáním studijních nadací pro dívky české národnosti. Spolek od svých členů vybíral peněžité roční příspěvky a dary či podpory. Peníze získával také jako výtěžek z různých podniků.

Členy spolku mohly být pánové, dámy a korporace. Bydliště členů mohlo být kdekoliv. Všichni členové měli stejná práva. Členstvo se dělilo dle výše příspěvků na členy zakládající a členy přispívající. Člen zakládající vyplatil spolku buď 50 zl. Najednou nebo tento obnos mohl splácet po 10 zl. Přispívající člen platil nejméně 2 zl. ročně; pouze členové Ženského Výrobního Spolku Českého v Praze mohli být přispívajícími členy za polovinu toho obnosu, tedy za 1 zl. ročně. Všechny členské příspěvky, dary a jiné příjmy mohly být použity ke spolkovým účelům, ale z přebytků byla vytvořena rezervní jistina pro nepředvídatelné potřeby či nedostatky.

Spolek vedla valná hromada členstva, výbor, po případě, když se účastnili čestní přisedící a za porady se širším výborem. Valná řádná hromady řádná byla svolávána každoročně koncem měsíce září v Praze. Každá valná hromada se považovala za platnou jen za přítomnosti aspoň takového počtu členů pražských i mimopražských, který se rovnal desetině členů bydlících v Praze. Kdyby se takový počet nesešel, byla by svolána druhá valná

¹⁹⁶ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. Co přinesla léta: druhé knihy vzpomínek svazek I. Praha: Vaněk a Votava, [1928]. s. 120.

¹⁹⁷ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 130.

hromada, platná při jakémkoli počtu přítomných členů. Valná hromada mohla zkoumat a schvalovat celoroční výkazy, zprávy a účty, volit předsedu či předsedkyni a výbor, usnášet se o změně stanov, o trvání či zrušení ústavu a podniků či spolku samého. Také rozhodovala o tom, jak se má v případě zrušení spolku naložit s jeho jměním. Členové spolku měli právo činit při valné hromadě návrhy, ale pokud se změny týkaly stanov, zrušení spolku nebo jeho ústavů anebo vyplacení peněz na nějaký účel dříve ještě neschválený a neprováděný, byl navrhovatel povinen ohlásiti svůj návrh výboru šest neděl před valnou hromadou. O těchto návrzích se valná hromada mohla usnášet pouze za předpokladu, že byly na veřejném programu. Jiné návrhy mohly členové pronášet na valné hromadě bez předběžného ohlášení. Výbor byl povinen dát na program valné hromady každý návrh, který zasahoval do práv valné hromady, byl-li mu souhlasně učiněn 30 členy spolku aneb 10 členy širšího výboru; kdyby však spolek neměl ani 30 členů ani 10 členů širšího výboru, stačila by polovina. Schválila-li valná hromada nějaký návrh, musel to výbor povinně vykázat na další valné hromadě. Předsedu či předsedkyni a členy výboru volila valná hromada lístky; o návrzích učiněných na valné hromadě se hlasovalo zvednutím rukou, a nebyl-li výsledek jasný, tak hlasováním dle jmen. Při volbách i při hlasování o návrzích ve valné hromadě rozhodovala nadpoloviční většina přítomných členů. Při stejném počtu hlasů rozhodla ta polovina hlasů, ve které byla většina hlasů přítomných členů širšího výboru, a při shodě hlasů rozhodl hlas předsedy nebo úřadujícího místopředsedy. Mimořádnou valnou hromadu byl výbor povinen svolat, pokud se v době mezi jednou a druhou řádnou valnou hromadou bylo potřeba usnést o věci, která byla vyhrazena pravomoci valné hromadě či si to žádal určitý počet členů, který nechce nic odkládat. V takovém případě platila povinnost svolat mimořádnou valnou hromadu do šesti týdnů.

Valná hromada mohla volit čestné členy spolku. Program každé valné hromady byl uveřejněn aspoň v jednom tiskopise, který byl výborem členů jmenován. Ke každé valné hromadě se zvalo členstvo ohlášením alespoň ve dvojích pražských novinách; nebyl-li při ohlášení uveden i program, muselo tam být výslovně stanoveno, kde byl uveřejněn. O všech záležitostech spolku, které nebyly vyhrazeny valné hromadě se platně usnášel výbor, po případě za účasti čestných přisedlících a za porady s členy širšího výboru. Členů výboru, které mohla volit jen valná hromada, bylo kromě předsedy nebo předsedkyně šestnáct. Zvolený výbor sám ze svého středu volil funkcionáře, zejména 2 místopředsedy či místopředsedkyně, 1 pokladního nebo pokladní, 1 jednatele nebo jednatelku a 2 dozorce nebo dozorkyně účtů. Výbor si mohl ze svého středu dle potřeby určit ještě jiné funkcionáře a vymezit funkce

jednacím řádem, který si ustanovil. Členové výboru mohli být bez rozdílu voleni z dam i pánů členstva, bylo však nutné, aby vždy alespoň čtvrtina výboru byla složena ze znalců vyššího studia.

Schůze výboru svolával předseda nebo úřadující místopředsedou alespoň šestkrátě do roka. Členové výboru byli povinni přicházet do schůzí anebo se náležitě omluvit. Když se člen výboru nedostavil a neomluvil se, mohl být považován za odstoupivšího.

Výboru náleželo: vypracovat řády a správní pravidla; usnášet se o provádění; zastupovat spolek před úřady a veřejností; určovat programy valných hromad; vyřizovat spory mezi členy; ustanovovat placené osoby; jmenovat čestné přisedící; vybízet anebo přijímat hlásící se členy širšího výboru atd. Všechny funkce ve výboru byly bezplatné.

Čestné přisedící mohl volit výbor ze zasloužilých dam i pánů, zejména ve vědě a školství. Čestným přisedícím náleželo právo, ale ne povinnost, účastnit se schůze výboru, ve kterých měli právo rokovat a hlasovat. Mohli buď mimo schůze prospívat výboru radou a pomocí anebo, přejí-li si toho, být zváni do jeho schůzí. Čestných přisedících nemá být větší počet než členů výboru. Členem širšího výboru byl pán, dána neb korporace, získal-li spolku alespoň 12 členů. Členové širšího výboru se mohli hlásit sami, anebo je vybídl výbor. Měl právo přijímat členy spolku a povinnost účtovat i odvádět jejich příspěvky, dodávat jim stvrzenky, a zprostředkovávat věci mezi členy a výborem. Měli právo přicházet do schůzí výboru, ve kterých jim náležel poradní hlas. Počet členů širšího výboru nebyl nijak omezen. Členy výboru a čestné přisedící, kteří si to vyžádali, zvali do schůzí písemně, členové širšího výboru byli zváni ohlášením v novinách. Předseda i výbor se volil na jeden rok. Zvolení čestného přisedícího mělo platnost na tak dlouho, dokud většina výboru byla složena z těch osob, které jej zvolily. Členství širšího výboru trvalo tak dlouho, dokud trvala činnost s ním spojená.

Výbor se mohl ve svých schůzích platně usnášet za přítomnosti sedmi osob, tedy členů výborů (včetně předsedy) a čestných přisedících. Nadpoloviční většina hlasů přítomných rozhodovala; při rovnosti hlasů rozhodl hlas předsedající osoby.

Sídlem spolku byla Praha. Jednací řečí byla čeština. Název spolku zněl "Minerva. Spolek pro ženské studium." Členové spolku byli oprávněni nosit při veřejných příležitostech

odznak, malou sponku ze stuhy s nápisem “Minerva.” Všechna nutná opatření, která nebyla řečena v těchto stanovách si výbor ustálil zvláštními řády v mezích těchto stanov a platných předpisů spolkového zákona. Výbor byl oprávněn se hájit pořadem práva hmotných i čestných zájmů celého spolku proti členům i nečlenům. Při vnitřní sporu, který vznikl pouze ze spolkového poměru, mezi jednotlivými členy spolku na jedné a výboru na druhé straně, postaral se výbor, aby si každá sporná strana zvolila z členstva osobu ochotnou ji zastupovat; byl-li počet stran a tedy zástupců (zástupkyň) lichý, byly osoby zvolené smírčím soudem; byl-li počet sudý, zvolili osoby ještě jednu osobu, se kterou se společně utvořil smírčí soud, z jehož rozhodnutí nebylo odvolání. Pokud byla vedena stížnost na celý výbor, zvolila valná hromada pět smírčích soudců (soudkyň) z členstva, kteří rozhodli. Smírčí soud rozhodoval většinou hlasů. Písemné právní závazky a kvitance podpisovala osoba (pán nebo dáma), která zastávala předsednický úřad, a s ní ještě dva členové výboru; spolková prohlášení, žádosti a jiné listiny podpisovali pouze předsedající.¹⁹⁸

Ve stejnou dobu, kdy byly potvrzeny stanovy spolku povolila zemská školní rada zřízení šestitřídní školy. Rada Královského hlavního města Prahy zdarma gymnáziu zapůjčila kancelář a učebnu v budově sv. Vojtěcha. Věnovala také nábytek, dřevo na otop a finance na plynové osvětlení.¹⁹⁹

Městská rada byla opět velkorysá, tak mohla Krásnohorská předat jménem prozatímního výboru ustavující valné hromadě již zařízenou dívčí střední školu.²⁰⁰ „Dne 27. září 1890 ustavující valnou hromadou, v níž byla „střední škola dívčí „s úplně již zařízenou první svou třídou prozatím naším komitétem odevzdána spolku „Minervě“, jenž ji přijal ve zprávu i vlastnictví své. Padesát žaček již bylo do ní přijato. Ze všech okolností provázejících vznik Minerviny školy nejvíce ku podivu jest dosažení souhlasu zemské školní rady s pětitřídní osnovou školy. Byl to novota, která ovšem podmiňovala tolik změn v rozvrhu učiva gymnasiálního, tak že mnozí osvícenci naši se toho bud' zhrozili jako čehosi barbarsky revolučního a jiní se tomu vysmáli jako dětinské, v praxi nemožné pošetilosti.“²⁰¹ Dne 30. září škola zahájila činnost.

¹⁹⁸ LA PNP, Minerva, spolek pro ženské studium – Praha, č. inv. 1448-1451, č. přír. 22/76, stanovy

¹⁹⁹ MALÍNSKÁ, Jana. „My byly, jsme a budeme!“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 26.

²⁰⁰ Tamtéž

²⁰¹ Památník národního písemnictví – Jitro ženského studia psáno pro Lidovou univerzitu, studie, rkp., 1 1 II

Předsedou spolku se stal Josef Baudiš, ředitelem byl zvolen František Xaver Prusík. Čestné členství za dlouholeté zásluhy v řešení ženské otázky bylo uděleno Karolině Světlé a Vojtěchu Náprstkovi. Za své zásluhy byl vyznamenán i poslanec Karel Adámek, v říjnu byl jmenován čestným přísedícím.²⁰²

„Střední škola dívčí má pět ročníků, a sice přípravku a čtyři třídy, které se rovnají 5., 6., 7. a 8. třídě gymnasií. Do přípravy přijímají se dívky, které buď mají vysvědčení z dobře odbyté 3. třídy měšťanské neb vyšší dívčí školy, buď věkem 14 let se prokážíce přijímací zkoušce s prospěchem se podrobí. Přípravka má ten účel, by vědění dívek doplnila těmi naukami, které jim schází k tomu, aby v 1. třídě střední školy dívčí, úplně shodné s pátou gymnasiijní, s prospěchem mohly studovati, tedy hlavně latinou a řečtinou.

Učiteli mohou být jen osoby, které mají učitelskou spůsobilost pro střední školy státní. Aby vychovatelský vliv ženský na ústavě nescházel, ustanovena pro mravní dozor správkyně školy, jež zároveň jest úřednicí spolku.“²⁰³

Školné bylo určeno na 4 zl. měsíčně. V prvním roce byla zřízena pouze přípravka. Vyučujícími se stali např. Josef Mach, který vyučoval latinu, řečtinu a češtinu a byl výhradním učitelem pouze v této škole, Josef Votruba byl suplujícím profesorem na c. k. české reálce a učil zde dějepis a zeměpis. Matematiku a fyziku vyučoval Dr. Jiří Guth, který byl suplujícím profesorem na c. k. gymnáziu v Žitné ulici. Náboženství učil Alois Mlčoch, němčinu Karel Jirovec, vychovatelství Teréza Polláková a správkyní střední školy se stala Pavla Maternová.²⁰⁴

Zpráva o ustavující valné hromadě byla uveřejněna dne 29. září 1890 i v Národních listech. Viz. Příloha č. 5.

„Zbývala tu ovšem otázka nejzávažnější, zdali dívky budou duševně i fysicky schopny, aby za pět roků zdárně zmohly tu spoustu učiva gymnasiálního, která i na osm let dobrým žákům

²⁰² MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 27.

²⁰³ LA PNP, Minerva, spolek pro ženské studium – Praha, č. inv. 1448-1451, č. přír. 22/76, zpráva o založení

²⁰⁴ LA PNP, Minerva, spolek pro ženské studium – Praha, č. inv. 1448-1451, č. přír. 22/76

*ukládá úkol až nad míru velký. Tento tvrdý oříšek rozluštili jsme si následovně: vstoupí-li na naši školu dívky? tělesně slabé, povahou povrchní a hravé, materiálně bezstarostné o existenci, ty toho budou mít za měsíc dost a vystoupí zase, vytrvá-li však po celých pět let jen hrstička žaček nejnadanějších a nadšených, zdravých, zdravě ctižádostivých a cíle svého si vědomých, dá úspěch jejich škola tak dobré svědectví, že získá tolik podpory, aby mohla vyučovací běh svůj z pěti let rozšířit na šest a tak dále, takže dívkám za předvojem prvních žaček následujícím bude postup již více a více usnadňován.*²⁰⁵

Gymnázium bylo otevřeno ještě v září a do prvního ročníku se zapsalo 51 žáků. Dlouholeté úsilí Elišky Krásnohorské bylo konečně naplněno. Škola se zpočátku dělila na dvouletou přípravku pro doplnění učiva a čtyři třídy gymnázia. Během těchto šesti let se zde probrala látka osmiletého chlapeckého gymnázia. Škola prvních sedm let sídlila v Pštrossově ulici v budovách bývalé školy u sv. Vojtěcha. Prostory byly blízko Vltavy, a tak byly na přelomu srpna a září 1890 zničeny povodní. Řada prací se musela opakovat. Škola tu sídlila sedm let. V srpnu roku 1897 se přesunula do letohrádku Amerika, kde zůstala jeden rok. Roku 1898 se přestěhovala do budovy školy sv. Štěpána a konečně v roce 1907 se gymnázium vrátilo do zrekonstruovaných prostor v Pštrossově ulici. První absolventky skládaly maturitu roku 1895 na Akademickém gymnáziu. Minerva stále ještě neměla právo veřejnosti, to získala až roku 1907.²⁰⁶

S negativními ohlasy se dívky setkávaly i po založení Minervy. Společnosti trvalo ještě několik let, než si zvykla. Pro dívky se často používalo negativní oslovení „minervistky“ či „modré punčochy“. Často se také objevovaly karikatury v satirických časopisech.

3. 3 František Xaver Prusík a Pavla Maternová

Eliška Krásnohorská měla kolem sebe spousty podporovatelů, ale při snahách o založení dívčího gymnázia se blíže spojila s Františkem Xaverem Prusíkem. František Xaver Prusík se narodil roku 1845 a zemřel roku 1905. Byl českým slavistou a jedním ze zakladatelů Jednoty českých filologů. Byl také ředitelem chlapeckého akademického gymnázia, a stal se

²⁰⁵ MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 27.

²⁰⁶ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 132.

prvním odborníkem, kterého Krásnohorská seznámila se svým plánem na zřízení dívčího gymnázia.²⁰⁷ Ten se pro její myšlenku nadchl a vypracoval pro školu učební plán a stanovy. Společně se vydaly za inspektorem zemské školní rady Pavlíčkem, kterému se plán také zalíbil. Stanovy byly od Místodržitelství v Praze třikrát vráceny, aniž by k tomu byl větší důvod. Vypracované stanovy i učební plán jsme si již představili výše. Prusík se stal také prvním ředitelem ústavu. „*Do funkce byl potvrzen dne 15. června 1890. Ústav povolen, ředitel dr. Prusík potvrzen Tak se stalo výnosem c. k. školní rady zemské ze dne 26. června 1890 čís. 20.197, jímž zároveň sděleno, že vysoké c. k. ministerstvo výnosem ze dne 7. července 1890 čís. 13.186 svolilo, by profesor František Prusík školu tu v školním roce 1890/91 spravoval.*“²⁰⁸ Krásnohorskou s Prusíkem pojilo přátelství. Pro nastínění vzájemného vztahu jsem z rozsáhlé korespondence vybrala některé dopisy, které mu Krásnohorská psala.

Krásnohorská Prusíkovi:

„Vysoce ctěný pane profesore!

Ráčil jste dovoliti – máte mě tedy na krku jako exekuci. Hleďte jakou haldu písem Vám vnucují! Hlava mě bolí od samého psaní. Ale naleznete vše jinak, než jak jsme mluvili. Jahn mi psal z Vídně, - náš pětiletý plán tam propadl! Jahn se o něm radil s jinými, a dvorní rada prof. Beer, jenž prý jest velkou školskou autoritou (zejména pro stř. školy) a má značný vliv v ministerstvě, vzkázal mi výchovně, že mi rozhodně radí, abychom nepodnikali nic jiného než skutečné gymnasium. Co by teprve řekl ministr, a co naši byrok ... v Praze! Taková rada jest jako: buď – anebo; rozumíme.

Nějaké slevění na řečtině prý obržíme, ale na mathematice nikoliv. Prostudovala jsem gymnasiální osnovu (můj dojem Vám odhalím až ústně!) a myslím, že by ty hodiny, které se uberou řečtině, mohly se věnovati kreslení, jistě by Gautech proti oblig. Kreslení nic neměl; a v 1. a 2. třídě mohlo by se po hodině kreslení přidati. Zdá se mi totiž, že francina je zas gramatika, a ono je tam již té gramatiky tak trochu dost... Ale tj. jen můj všetečný názor, který jak se samo sebou rozumí, úplně podrobím náhledu Vašemu. Poněvadž tedy osnova má býti ryze gymnasiální, nemám co navrhovati, abyste můj náčrtek opravil, nýbrž musím Vás co nejsnažněji prositi, abyste Sám laskavě ráčil osnovu upravit do té míry, do jaké musíme ji dle rady Beera změnit. Posílám vám k tomu konci výtisk laskavě mně Vámi darovaný zpět a prosím, abyste v něm poznamenal, co mám opsati, co vynechati snad, aby toho nebylo více

²⁰⁷ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 119.

²⁰⁸ SEKYRKOVÁ, Milada, ed. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii*. První vydání. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. s. 26-27.

než k formální osnově třeba. Pravil jste též, že musí býti osnova napsána též německy, s Tou německou pak si dovolím zase přijíti, abyste Se dobrotivě na ni podíval, jestli nebude v německých termínech někde chybeno. Ale vlastně jsem měla prositi nejdříve o toto: jest-li to příliš neskromné, co na Vás uvaluji, abyste mi tedy ráčil vzkázati: jděte k šípku; a trváte-li při Své ochotě, kterou jste tak šlechetně slíbil, tož abyste mi dovolil žádati od Vás hodně mnoho – neboť ta věc dá hodně mnoho práce, aspoň na začátku. Tedy se osměluji pro ten případ, že snad smím mnoho žádati, prositi Vás:

a) račte Se laskavě podívati na navržené stanovy spolku a poznamenati odstavce, které by se Vám nelíbily, abychom o nich pak promluvili, povíte-li mi lepší název pro spolek, budu šťastna; ale krátký název jest věc záviděníhodná, vím to ze zkušenosti, - jako jsem celé ty stanovy napsala na základě trpkých zkušeností 17letých!

b) račte dobrotivě prohlédnouti státu navržený pro gymnasium. To šlakovitá věc, že ještě spolek neexistuje!

c) taktéž račte se podívati na žádost k ministerstvu, má býti jen německá? Myslíte, že s takovou garancí obdržíme povolení? Žádost tu bych podepsala já, pak myslím, že by podepsala Světlá, pak chci prositi Dr. Studničku a advokáta Dr. Bárta, potom pí. Luisu Čelakovskou; ale mně se jedná o to, aby podepsal gymnasiální professor, a to nevím, smím-li se opovážiti a prositi Vás, velectěný, slovutný Pane! Neboť jinak, myslím, neobdrželi bychom povolení. Odmítne-li ministerstvo tuto žádost, pak nebude zbývati nic než žádati o, jménem spolku znova, čímž by se věc arci protáhla.

d) ještě jednou obětujte Svou trpělivost' a račte Se vlídně podívati na náčrtek „provolání“. Schvalujete je? Podepsal byste je? Rozšiřovali bychom je ve zvláštních otiscích a v novinách, hleděla bych na ně získati podpisy několika poslanců, profesorů, dam, spisovatelů a možno-li také boháčů!

Přeji si, abychom okamžitě, jak přijde strvrzení stanov měli členstvo a mohli svolati konstituující valnou hromadu a zvoliti činný výbor, který si předně bez Vás nemohu ani mysleti. Aby to vše bylo uchystáno, myslím, abychom těmi provoláními začali agitovati hned. Ráčil byste Se snad také podepsati na žádost' o povolení spolku a potvrzení stano?

Tato věc jest pro okamžik nejnaléhavější, neboť k zadání pětkrát opsány, - aspoň třikrát zcela jistě; zeptám se na policii. Hned potom zadali bychom tu školní žádost a pak hned bychom uveřejnili provolání.

Nuže, ráčíte-li mi vzkázati, abych šla k šípku?

Dovolím si přijíti velmi brzy pro Vaši milostivou nebo nemilostivou odpověď! A dokud budete stejně přívětivým, budu stejně dotíravou.

A dáte-li mi ?!

Připadá mi, že jsme mluvili o tělocviku. Ale tělocvičnou síň? Musily by snad dívky choditi jinam a to by asi mohlo býti jen mimořádně po škole?

Přeji Vám srdečně, abyste měl ode mne svatý pokoj, a poroučejíc se Vašnostem i velectěné paní choti ve shovění a přízeň nám čest býti s nejvděčnější hlubokou úctou

E. Krásnohorská

V Praze 20. května 1890

P. S. Osnova pro měšť. Školy prý nevyšla tiskem, obdržela jsem jen osnovu 8třídních šk. obecných, kterou přikládám.²⁰⁹

Životní přátelství si při spolupráci vytvořila také s Pavlou Maternovou. V kontaktu byly řadu let. Pavla Maternová se narodila roku 1858 v Praze, kde roku 1923 i zemřela. Poté, co dostudovala působila jako učitelka ve Slaném a v Praze. V letech 1891-1893 byla správkyní Minervy. Provdala se za Václava Maternu, který byl učitelem a později ředitelem školy v Praze.

Pavla Maternová byla nejen učitelka, ale také redaktorka, překladatelka a básnířka. Byla velmi aktivní v ženském hnutí. Působila v Minervě a v Ústředním spolku českých žen. Již od mládí se uplatňovala v literatuře. Nejprve psala do dětských časopisů a později i dokonce do známých literárních periodik jako byly Květy či Lumír. Také redigovala Ženský svět a stala se redaktorkou Ottovy edice Dívčí srdce.²¹⁰ Psala básně, povídky a překládala z několika jazyků.

Pavla Maternová se stala velmi výkonnou a pečlivou spolupracovnicí Elišky Krásnohorské. Zajišťovala přípravy a administrativu.²¹¹ S Krásnohorskou se spřátelily. Vedly mezi sebou korespondenci a Maternová o Krásnohorské dokonce psala životopis. Životopis uveřejnila roku 1913 v Ženském světě, ale nebyl příliš zdařilý. „*Pokusu zachytit její životopis předcházela léta trvající korespondence mezi oběma ženami, z níž se dochovalo 82 dopisů Krásnohorské. Převažující charakter této korespondence byl v mezích vztahu žáčky a učitelky.*

²⁰⁹ LA PNP, Korespondence František Xaver Prusík, přijatá od Elišky Krásnohorské, 1890-1895

²¹⁰ BÍLEK, Karel. *Pavla Maternová (1858-1923). Soupis osobního fondu*. Literární archiv Památního národního písemnictví v Praze. Praha 1991. s. 1.

²¹¹ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 119.

Krásnohorská ve svých dopisech usměrňovala příliš nadnesený a idealizující styl Pavly Maternové, vědoma si toho, že méně bývá více. Popisovala ji svůj život a lze jen obdivovat střízlivost jejich přístupů a to, jak dovedla bez hořkosti chápat svou zdravotní situaci.“²¹²

Korespondence mezi ženami se často soustředí literaturu, ale byly i doby, kdy navzájem komunikovaly ohledně Minervy. Na ukázkou jsem vybrala dopis z 12. čer. 1892 – Maternová píše Krásnohorské: „*Nejdražší Eliško! Moc je mi líto slečny Dory a napiši jí ihned soustrast nejnepříjemnější. Stran věnce mám za to, že výdaj bude schválen beze všeho. Prosím tě, budeš-li mluvit s panem prof. Prusíkem než odjede, nezapomeň požádat, aby v Praze u někoho nechal peníze na výdaje o prázdninách – snad u p. předsedy, když Ty v Praze nebudeš, abychom zase nebyly v rozpacích, jako loni s pí. Čelakovskou. Do zemské banky asi již to neponeseme, vždyť tam nemáme žádného syna s cylindrem. Žádost opiši a vypravím ten týden. Dnes odpoledne máme zase (?): Kdybys neměla otačeno nožku, zvala bych k výletu do Hvězdy, jež na rozloučenou podnikáme. Prusíka jsme slušně listem ředitelovým poznali, ale nemůže máje maturity. Pro mne starost! Ani já nic nemám nového, program ještě je v listu u Vilímka. Pan prof. Mach je churav. Libá ruku. Proč se směješ? Errare humanum. Tvoje nejoddanější Pavluška. V Minervě 12. čer. 1892.*“²¹³

„*Krásnohorská si byla vědoma ustrnulého literárního talentu Pavly Maternové. Snažila se jí diplomaticky radit, aby přestala psát kritické statě, aby psala a překládala jen pro děti, ale nedovedla poradit co.*“²¹⁴ Vzájemná komunikace je často právě o literárních ambicích, často i neukojené. I Pavla Maternová zažívala na vlastní kůži problémy ženy, která se pokoušela naplnit všechny své ideály a být přitom vzornou ženou. Snažila se skloubit rodinu, manželství, domácnost, zaměstnání a literární činnost. Ne vždy to šlo tak, jak si představovala. Následující dopis je skvělou ukázkou „problémů“ veřejně činné ženy.

„*V Praze 28. května 1908 píše: Milovaná Eliško! Půl roku uplynulo od Tvého posledního listu ke mně, tak nekonečně mně drahého, a já Ti neodpovídám psanou odpovědí. Dopusťím se tím velkého společenského poklesu, to vím, a často pocituji pro to v nitru výčitky. Ale zase se mi zdá, že Ty, Eliško, i duchem i srdcem tak povýšená nad obyčejné konvenční*

²¹² NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 92.

²¹³ LA PNP, Korespondence Maternová Pavla, odeslaná Elišce Krásnohorské, fond EK, karton 4, Korespondence z let 1892-1911, č. přír. 44/22

²¹⁴ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. s. 93.

formy a předpisy odpouštíš mi to vybočení z předepsaných drah – ne, že bych já se směla nad ně povznést a sobě je dovolit, ale že Ty uhodneš a vytušíš, že mlčím nikoli z nevšímavosti nebo nevážnosti k slovům Tvým, že mám nějaké hlubší důvody, pro které váhám odpovědi na Tvůj vzácný list zjeviti se před Tebou. Když umřel Čech, náš pravý Lumír neožehelivost, už už jsem byla na tom ozvat se Ti – neboť jsi také jeho drahým jménem posvětila stránky toho listu ... ale zase jsem se zdržela čekajíc chvíle kategorického imperativu vnitřního. Zdá mi se, že ta chvíle dnes je tu – beze vši vnější příčiny – a tak se odhodlávám, jít ke Tvé audienci, milovaná Eliško!

Jdu si pro výtopek, který zasluhuji, ale pak se plna obdivu a důvěry zahledím v Tvoji jasnou tvář, před níž jsem v celém životě svém vždy měla nezměrně mnoho respektu – jenže mne ovšem neopouští ani ještě dnes – a bude mi dobře, tak lehounko! Dixi et salvavi animam meam – si řeknu věru svatým právem. Mám sice za to, že Tvůj bystrozrak mě prohlédl, že cítíš, proč Ti vlastně nepiši – ale nechť, musím to přece jen Sama vysloviti, mám-li se přiblížiti k Tobě, po čemž toužím z celého srdce. Za to, co jsi mně s tak krásnou bezprostředností na psala o mém povolání k poesii děkuji Ti, Eliško, srdcem pokorným, plným vděčnosti. Ano, Tys mluvila pravdu, že jsem povolána – aspoň ve skrovných mezích své vlody, která jistě není velká – pracovati v poesii. Já to sama cítím a je to moje k životu vlastně jediná a největší touha, abych mohla, abych směla mluvou poesie zanechat tu po sobě kousek ryzího díla. Třebas jen drobek nejmenší, ale ten aby byl pravého zvuku, jemuž se vstříc ozve zvýšeným vlastním tlukotem každé srdce lidské. Ty víš, Eliško, dle Sebe, tato touha že je vrozená tomu, v kom se ohlásí, že je to zasvěcení, které, projeví-li se s dostatek v životě, je samo zdrojem nejvyššího, byť i prchavého blaha, nedospěje-li však projevu a vlastního, plodného života, je pak takovou tajnou a tajenou bolestí, s kterou se životem nosíme jen k vlastnímu trápení. Mému ač nepatrnému, však přece snad nelichému nadání postavil život v cestu ohromné a nejvyšší různé překážky; mne pak vyzbrojila příroda velmi skrovnou resistencí, abych odolávala a překážky uměla překonávat. Neměla jsem nikdy času prohlubovat svůj talent a pracovat vytrvale ve směru poznaného žádoucího cíle. Vždycky mě něco odvádělo a obyčejně daleko i odvedlo. Nejdřív, že jsem se stala učitelkou, pak, že jsem se vdala, pak se to kombinovalo i vdaná a stále, po léta, učím, i po dnes ještě, abych rodinu vyživiti pomohla.

Pak se mne zmocnilo spolkařství: Ty víš, Eliško, co spolkařství je a kolik to bere z člověka – neřku ani z básníka. Pak se mne zmocnila paní Nováková a uložila mi literární referenství pro svůj kdysi list, to jsou zas léta marné práce ztracené cizím, zvláště slovanským řečem učila jsem se bez učitele a bez prostředků, jen tak z lektory, a překládala jenom tak aby duše aspoň za překladu slyšela znít milovaný rytmus a spád verše. Brzy ten, brzy onen po

mně něco chtěl, a já nedovedla nikdy odřící a soustřediti se vlastní vůli ke práci vlastní. Nyní konečně, konečně, kdy už, šedivá, stojím nad sklonkem života a těšila jsem se, že se mi trochu uleví, že hodin budu mít méně, práce v rodině též míň nebo snadnější – když jsem všeka už dychtila jen po té nebeské manně: dělání něčeho, co by mě těšilo a co by se mi snad dařilo: zmocnil se mne podruhé ve spolku hlas přání odjinud vycházejícího než z mého nitra vlastního a svěřena mi redakce listu, jemuž dřív jen jako referenta občas jsem sloužila, když paní Tereza Nováková za žádné podmínky už redakci podržet nechtěla a dámy výboru Ústředního Spolku ode mne upustiti nechtěly, ač jsem se snažně bránila. Neubránila jsem se – to je má vina, ba, má největší vina.

A že se to stalo právě v čas, kdy mi ještě jako jitřní zvon znělo v duši Tvé drahé slovo: „Piš – Tys povolána –, to byla a jest moje bolest, a proto jsem se styděla před sebou i před Tebou a nevěděla jsem, jak Ti, Eliško drahá, dobře odpověděti. Vešlo to jinak, než že jsem musila vyznati vinu svou, přiznati se ke své slabosti. Dnes se to stalo, a já prosím za Tvé velkodušné, shovívavé prominutí. Nejsem již tak zoufalá nad nedobrovolným zdržením se na cestě ke starému cíli. Cítím, že on zvítězí přec. Redakce a práce s ní spojené, to jsou věci pomíjející, a dříve nebo později – já mám za to, že již dosti brzo – budu z nich vyproštěna; a to druhé, to je věčně a to se zavře nade mnou jako oceán nad spadlým do něho pavoučkem, jakmile se tomu vzdám s celou duší: ale bude to ten „Osud, jenž má sladké, temné oči.“ Děkuji Ti, znova, Eliška, za Tvoje poctivá, pravá, mně tak drahá slova: věřím Ti a nemohu jich nikdy si nevážit i nikdy zapomenout. Zatím dělám, že jsem tam, kam mě osud postavil. Teď mám právě za kousek radosti. Jiřinka dobře vykonala státní zkoušku, způsobilosti učitelské a Helenka právě maturuje. Dovolím si někdy poslat Ti jejich podobky. Také hoši se činí – ale zlobí víc. Všeci i s mužem Ti uctivě ruku líbají.

Já jsem v neobmezené vděčné oddanosti vždy Tvoje Pavla M. ²¹⁵

Roku 1909 Krásnohorská píše „Milá Pavlušo!

Prosím, odpusť lenochovi, že Ti tak dlouho neděkoval za přemilou návštěvu, za laskavu gratulaci a překrásnou kytici, čímž jsi vším oslovila mé jmeniny, jenže bohužel jsi při tom ke mně nevešla. Doufajíc v pravdivost Tvého slibu, že to jindy nahradíš, děkuji a děkuji a opět Ti děkuji za přátelskou přízeň i pamětlivost a prosím, abys měla se mnou vždy trpělivost, i když jí nezasluhuji.

²¹⁵ LA PNP, Korespondence Maternová Pavla, odeslaná Elišce Krásnohorské, fond EK, karton 4, Korespondence z let 1892-1911, č. přír. 44/22

Věř, že churavému, osudem i masérkami denně valchovanému, závratěmi, záležitostmi i lidmi navštěvovanému, těžce pravicí vládnoucímu stvoření týden uteče jako jinému hodina, a vlemi často bývá údělem ve všem se opozditi, všechno zmeškati.

Přejíc Tobě i Tvým drahým (vzdor na vzdor roztomilému listopadu) nejlepšího zdraví, děkuje

Ti z plna srdce a těší se na Tebe

Tvá upřímně Ti oddaná stará

Eliška

V Praze dne 28. listopadu 1909²¹⁶

²¹⁶ Korespondence Krásnohorská Eliška, odeslaná Pavle Maternové, fond EK

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala vznikem Spolku pro ženské studium Minerva, jehož hlavním cílem bylo založit první dívčí gymnázium u nás. Autorka v práci přiblížila podstatné kroky a mezníky, které k tomu vedly.

V první kapitole stručně nastínila postavení žen v průběhu dějin a největší proměny v chápání společnosti. Zaměřila se na spolkové aktivity žen, které popsala od prvotních momentů v českých vlasteneckých salonech, přes dobročinné spolky až po spolky, které vznikaly s cílem nabídnout dívkám a ženám odborné vzdělání, skrze zřizované školy. Autorka v práci popsala ty nejvýznamnější. Spolek svaté Ludmily zřídil pro nemajetné dívky Ženskou průmyslovou školu. Ženský Výrobní spolek český dívčí vzdělání zaštil Obchodnicko-průmyslovou školou. Odborné vzdělání nebylo jedinou variantou. Společnost měla stále zájem tradiční výchovu, a tak řada dívek navštěvovala Vyšší dívčí školu. Konec 19. století se naopak nesl v duchu snah přístupu žen na univerzity, a tak vzniklo první dívčí gymnázium Minerva.

Druhá kapitola pojednává o zakladatelce a „strůjkyni“ plánu na zřízení dívčího gymnázia. Autorka stručně zmapovala její život a zaměřila se na její emancipační úsilí. V témže duchu se nesla také její literární činnost. Dovolila bych si říci, že Eliška Krásnohorská byla nejdůležitější postavou ženské české otázky. Pro rozvoj dívčího vzdělávání a ekonomického osamostatnění se od rodiny toho udělala více než kdo jiný.

Ve třetí kapitole se autorka konkrétním momentům boje za gymnázium. Od prvního svolání ku podpisu stanov až do vstupu prvních studentek do třídy gymnázia. Autorka se zaměřila na činnost spolku, popsala jeho stanovy a na příkladu korespondence s činovníky spolku ukázala Krásnohorské zápal pro věc.

Cílem bakalářské práce bylo představit okolnosti vzniku Spolku pro ženské studium. Zjistit, jaké byly první kroky a co všechno předcházelo samotnému zřízení gymnázia Minerva. Po rozebrání tématu bylo velice zajímavé zjištění, jak ačkoli byla společnost již velice vyspělá a zvyklá na ženy ve veřejném dění, negativně reagovala na snahy přístupu dívek na univerzity. Nejzajímavější bylo, že negativní reakce přicházeli i od velice pokrokových osob.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

AHMP (Archiv hl. m. Prahy)

Fond Dívčí gymnasium „Krásnohorská“ Praha II – Nové Město, Vodičkova ul. 22 (1890-1953).

LA PNP (literární archiv Památníku národního písemnictví)

Fondy Eliška Krásnohorská

Fond F. X. Prusík

Fond Pavla Maternová

Minerva, spolek pro ženské studium

Dobový Tisk

Ženské listy

Edice a paměti

KRÁSNOHORSKÁ, Eliška a KREJČÍ, Karel, ed. *Ze vzpomínek Elišky Krásnohorské*. Praha: Československý spisovatel, 1950. 227 s., [8] s. obr. příl. Národní klenotnice; sv. 43.

SEKYRKOVÁ, Milada, ed. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii*. První vydání. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. 402 stran. ISBN 978-80-246-3437-1.

Literatura

ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-060-8.

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. 175 s. Gender sondy; sv. 2. ISBN 80-86429-38-5.

BAHENSKÁ, Marie, Libuše HECZKOVÁ a Dana MUSILOVÁ. *Iluze spásy: České feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Bohumír NĚMEC – VEDUTA, 2011. ISBN 978-80-86829-79-1.

BAHENSKÁ, Marie, Libuše HECZKOVÁ a Dana MUSILOVÁ. *Ženy na stráž!: české feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2010. ISBN 978-80-86495-70-5.

BÍLEK, Karel. *Pavla Maternová (1858-1923). Soupis osobního fondu*. Literární archiv Památního národního písemnictví v Praze. Praha 1991.

KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Co přinesla léta: druhé knihy vzpomínek svazek I*. Praha: Vaněk a Votava, [1928].

LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s. Kolumbus; sv. 142. ISBN 80-204-0737-5.

LENDEROVÁ, Milena, Tomáš JIRÁNEK a Marie MACKOVÁ. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Vydání druhé, doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3510-1.

LENDEROVÁ, Milena, Božena KOPIČKOVÁ, Jana BUREŠOVÁ a Eduard MAUR, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, (2009). Česká historie. ISBN 978-80-7106-988-1.

MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy. ISBN 80-7277-295-3.

MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“: české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 978-80-7422-219-1.

MLÝNKOVÁ, Jana. *Dívčí školství v českých zemích v 19. století a na přelomu 19. a 20. století*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.

NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, ©1999. 446 s. ISBN 80-902622-2-8.

PECHOVÁ-KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Z mého mládí: vzpomínky životopisné*. Praha: Vaněk a Votava, [1920].

VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská*. Praha: Melantrich, 1987. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti.

VESELÁ, Zdena, *Vznik a vývoj českého středního školství v 19. století*. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada historická (C) = [Studia minora Facultatis philosophicae Universitatis Brunensis. Series historica. Studia historica Brunensia]*. V Brně: Masarykova univerzita, 1972, ISSN 0231-7710, s. 279.

Elektronické zdroje

Vlastníci – medailonky. Knihy znovu nalezené [online]. Dostupné z:
<http://knihyznovunalezene.eu/cs/vlastnici/zensky-vyrobní-spolek.html>

MŠMT od roku 1848 do současnosti, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 17.8.2020].
Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>

Seznam příloh

- 1) PŘÍLOHA Č. 1: Titulní strana „Petice českých žen k Rakouské radě říšské“
- 2) PŘÍLOHA Č. 2: Národní listy č. 192, ročník 30, rok vydání 1890, dne 14. 7. 1890
- 3) PŘÍLOHA Č. 3: Národní listy č. 233, ročník 30, rok vydání 1890, dne 24. 8. 1890
- 4) PŘÍLOHA Č. 4: Titulní strana Stanov Minervy
- 5) PŘÍLOHA Č. 5: Národní listy č. 268, ročník 30, rok vydání 1890, dne 29. 9. 1890

Přílohy

- 1) PŘÍLOHA Č. 1: Titulní strana „Petice českých žen k Rakouské radě říšské“

Petice českých žen k Rakouské radě říšské.

(Podaná roku 1890.)

Vysoká Sněmovno poslanců Rakouské rady říšské!

V celém civilisovaném světě snaha po vyšším vzdělání žen nabyla takového významu, že vlády a zákonodárné sbory vidí se pohnuty obracet k ní vážný zřetel. Z iniciativy soukromé a pomocí spolků vzešly všude první kroky k uskutečnění snahy oné, ale brzy poznaly také správy států svou povinnost činně a podpůrně přispěti k dílu, jehož cílem jest duševní povznesení celé polovice obyvatelstva, oné polovice, v níž dospívají matky, vychovatelky příštího pokolení občanstva, mocný ten činitel předůležitý pro mravní i tělesnou sílu, dělnost, štěstí a slávu národů.

Zvelebení ženského vzdělání náleží k nejušlechtlejším a nejspravedlivějším požadavkům našich dnů. Ve prospěch ženského studia i my v hluboké úctě níže psané vznášíme k vysoké Sněmovně poslanců Rakouské rady říšské tuto prosbu svoji.

Nová doba změnila tvářnost celé společnosti. Žena již není bezvýmínečně chráněnkou mužovou, její přirozené povolání v rodině přestalo býti jediným jejím určením; milionům žen nedostane se útulku u domácího krbu; v střední a severní Evropě jest ženská část obyvatelstva četnější než mužská; mnohé domácí práce ženské ustoupily laciným výrobkům průmyslovým; hospodářské poměry co den eitelněji znesnadňují úkol živitelů rodin. Ženy v manželství i mimo ně jsou nuceny přispívati mužům svou prací výdělkovou k výživě svojí i svých nejbližších.

Plným tedy právem domáhají se ženy professionalního vzdělání. Již se nespokojují nemnohými druhy práce, až dosud jednostranně jim vykázanými, poněkud nižšími a zvláštního nadání nevyžadujícími. Chtějí se účastniti všech — i nejvyšších povolání, ku kterým příroda sama jim

2) PŘÍLOHA Č. 2: Národní listy č. 192, ročník 30, rok vydání 1890, dne 14. 7. 1990

stoly, ve školním oddělení. Dvacetileté působení provází spolek otázka vysokých ženských studií. Společně se spolkem českých učitelek v Praze, s »Vesnou« v Brně a s 30 jinými spolky v Čechách a na Moravě a s 30 soukromými kruhy vlasteneckých dam a s celou řadou intelligentních mužů podána prostřednictvím poslance na říšské radě, p. Karla Adámka, žádost 4810 podpisy opatřená, říšské radě za zákonité připuštění žen k studiím lékařským a filosofickým. Petici podobného znění zasláno bylo na to několik ze všech zemí, čest prvenství přísluší však Českám, a Vídeňanky učinily p. Adámkovi srdečnou ovaci. Říšská rada se usnesla, aby petice tyto byly odkázány školní komisi, jež rozhodla, aby vzhledem k jejich důležitosti byly předmětem rokování v nejbližší podzimní schůzi říšské rady. Ve příčině petice vyslovují se díky poslancům říšským, pp. K. Adámkovi, MUDr. Englovi a Jilji V. Jahnovi, dále pp. JUDru. Juliu Grégrovi, Frt. Schwarzovi, spolku »Jungmann« a všem damám a spolkům. Spolek vyslovil dík J. Vel. za oprávnění první praktické lékařky v Rakousku, paní MUDr. Kerschbaumové v Solnohradě, rodilé Rusky, ku provozování lékařské praxe. Následkem příznivého přijetí petice sestoupilo se několik osob jakožto prozatímní komitét pro zřízení školy pro připravování dívek k maturitním gymnasiálním zkouškám, nezbytným k studiím universitním a výbor spolku se usnesl, poskytnouti komitétu všemožné pomoci. Za vřelého souhlasu českých žen vzniká jakožto dcera Ženského výrobního spolku českého nová jednota »Minerva«, jejíž prvním účelem po schválení stanov bude zřízení soukromé české střední dívčí školy, jejíž plán za souhlasu a podpory předních autorit byl podán k úřednímu schválení. Žákyně střední dívčí školy, která bohda již po prázdninách bude záhájena, jsou povinny vykážati se vysvědčením z 3. třídy měšťanské neb vyšší dívčí školy, any by jinak musily se pedrobiti přijímací zkoušce a vyžaduje se stáří 14 let. Školné měsíčně obnáší 4 zl. Střední škola bude obsahovati 5 ročníků a sice přípravku a 4 třídy, rovnající se 4 vyšším třídám gymnasiálním. Předběžné přihlášky členů spolku »Minerva« a záček přijímá spolek ve své pisárně v Bartolomějské ulici č. 307-I. — Žákyní měl výrobní spolek letos 603,

3) PŘÍLOHA Č. 3: Národní listy č. 233, ročník 30, rok vydání 1890, dne 24. 8. 1890

— Střední škola dívčí, kterou zřizuje spolek »Minerva«, jest zemskou školní radou povolena, učební osnova její schválena a jakož ředitel její p. Frant. Prusík, professor c. k. akademického gymnasia, ministerstvem vyučování potvrzen. Spolek »Minerva«, jehož statuty jsou místodržitelstvem potvrzeny, a jenž bude konstituován, jakmile návrat členů z prázdninových pobytů učini valnou hromadu možnou, stará se všemožně, aby první ročník střední školy, příprava totiž, mohl býti otevřen hned začátkem školního roku; v té příčině podána městské radě žádost za propůjčení místnosti. Pro první dva roky stačí střední škole jedna učební síň, a ježto zakladatelé by se spokojili místností byt jen prozatímní, nebude asi městské radě obtížno vyhověti požadavku tak skromnému a tím umožniti brzký vznik ústavu, který bude svého druhu prvním v celé střední Evropě, zejména v Rakousku. Přízeň a souhlas, jichž požívá myšlénka střední školy dívčí ve všech kruzích inteligence české, zajisté nalezne živý ohlas také v městské radě, a pozornost, kterou i za hranicemi vzbuzuje nejbližší osud naší střední školy, jest o pohnutku více, aby rychle byl proveden a zastupitelstvem královské Prahy účinně podporován podnik pro nás tak čestný. Nechat jest Praha prvním městem říše, které vedle své nádherné, blaze působící vyšší školy, vedle obou českých ústavů ku vzdělání učitelek, vedle praktických a důležitých učilišť městské pokračovací školy, c. k. umělecko-průmyslové školy a školy Ženského výrobního spolku českého, má ještě novější, zcela časový ústav český pro dívky dospívající, školu střední, rovnající jim cestu k vysokému učení. Tím se Praha postaví v popředí v otázce eminentně kulturní a v čelo moderního ruchu, směřujícího k usmíření společenských nerovností vzděláním a světlem. Zakladatelky střední školy zoznovaly si plán tak praktický a hospodárný, tak přiměřený nebohatým poměrům českým, že uskutečnění jeho jest lehce možno, a cizina bude s podivením hleděti, jaký se to zázrak stal rychlým tichým vytvořením ústavu, o jakž města bohatá, jako Vídeň, po dlouhou řadu let již marně usilují. Toho dovedou české hospodyně! Jeť nadšení, dobrá vůle a praktický

4) PŘÍLOHA Č. 4: Titulní strana Stanov Minervy

STANOVY,

kterými se řídití bude

»MINERVA,«

spolek pro ženské studium.

§ 1. Účelem spolku jest: opatřiti dívkám, které se vykáží náležitou působností, vyšší vzdělání a zejména předpravu k studiím universitním.

§ 2. Účelu toho chce spolek dosíci: a) zřizováním přiměřených ústavů českých, b) pořádáním přednášek a učebních kursů, c) vydáváním spisů českých, d) zakládáním studijních nadací pro dívky národností české a vůbec vším, čím by se studium ženské podporovati mohlo.

§ 3. K dosažení účelu toho opatří si spolek prostředky peněžité ročními příspěvky členů, dary a podporami, výtěžkem podniků, které předsevezme, a školním platem žactva.

§ 4. Členy spolku mohou býti pánové, dámy a korporace.

§ 5. Bydliště členů může býti kdekoliv. Všichni členové mají stejná práva.

§ 6. Členstvo třídí se dle výše příspěvků na členy zakládající a členy přispívající.

§ 7. Člen zakládající zapraví ve prospěch spolku buď 50 zl. najednou, aneb se zaváže zapraviti obnos ten v pěti ročních lhůtách po 10 zl.

§ 8. Člen přispívající platí nejméně 2 zl. ročně; pouze členové Ženského Výrobního Spolku Českého v Praze mohou býti přispívajícími členy za polovinu toho obnosu, tedy za 1 zl. ročně.

§ 9. Všecky příspěvky členské, dary a jiné příjmy mohou se obrátiti na běžný výdaj k účelům spolkovým, ale z přebytků může se stírádati rezervní jistina pro případy nepředvídaných potřeb či nedostatků.

§ 10. Správu spolku vedou: a) valná hromada členstva, b) výbor, po případě za účastenství čestných přisedících a za porady se širším výborem (viz § 30. a § 31.).

LANM

6 2 / 6 4 / 0 1 4 7

— »Minerva«, spolek pro ženské studium, měl v sobotu dne 27. t. m. svou ustavující valnou hromadu za přítomnosti 40 členů a četných hostů. Čestnou předsedkyní pro schůzi tu zvolena slečna Bohuslava Sokolova, jež zahájila ji vřelým přivítáním, načež přednesla sl. E. Krásnohorská zprávu o založení »Minervy«, pan prof. Fr. Prusík, ředitel střední školy dívčí, zprávu o zřízení této, a paní Pavla Maternová, správkyň střední školy dívčí, zprávu o dosavadních příjmech i vydáních a pak díky všem, kdož mladému ústavu mravně i hmotně podpory dopřáli. Členů měla v tu chvíli »Minerva« 126, a sice 21 zakládajících a 105 přispívajících; škola měla přijatých žákyň 44, a sice 31 z Prahy i předměstí a 13 z venkova; učitelé získáni zkoušením pro střední školy státní, a sice pan Josef Mach pro latinu, řečtinu a češtinu, pan dr. Jiří Guth pro fysiku a matematiku, pan Josef Votruba pro zeměpis a dějepis, pan K. Jirovec pro němčinu a pan P. Alois Mlčoch pro náboženství. Pro mravní a vychovatelské působení na dívky ustanovena paní P. Maternová, bývalá výtečná učitelka. Příjmy spolku (příspěvky členské, zápisné a školné) přesahovaly 500 zl., vydání obnášelo přes 140 zl. Díky »Minervy« platily zejména Ženskému výrobnímu spolku českému v Praze za jeho dávné zásluhy o ženské vzdělání, městské radě pražské za nepředpojatou a svobodomyšlnou přízeň prokázanou otázkou ženského studia tím, že propůjčila střední škole dívčí místnost i školní nábytek, c. k. zemské školní radě za blahovolnost tu střední škole dívčí, žurnalistice střední školy, pp. poslancům říšským, členům i sběratelkám »Minervy«, pp. prof. Prusíkovi a JUDru. Bártovi, slečnám E. Lauermannové, M. Kuřákové, J. Kuffnerové a M. Plachové a pí. L. Prusíkové za četnou ochotu i věcné dary, panu Ulrichevi, řediteli obecné dívčí školy u sv. Vojtěcha, za sousedskou vlídnost, sl. Hanušové za knihy, panu Jos. Vilémkovi ml. za nezištné náklady tiskopisů atd. atd. Zvláštní díky vyslovila slečna Am. Čádova za péči a práci »Minervy« věnuvanou, slečně E. Krásnohorské, načež tato jmenovala vděčně ty, kdož nejvíce činností svou ji podporovali, mezi nimi sl. Čádovou samu. Když se byla na to valná hromada usnesla na formálním převzetí střední školy dívčí, soukromým komitétem zřízené, ve správu spolku »Minervy«, vykonány volby. Předsedou zvolen jednohlasně pan Josef Baudiš, ředitel c. k. akadem. gymnasia ve Vřeslavě; do výboru: pan JUDr. Vojtěch Bárta, advokát, pí. Karla Baumgartlová, choť továrníka, slečna Amalie Čádová, starostka spolku českých učitelek, paní Luisa Čelakovská, starostka Žen-